



CRNA GORA
AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO

FINANSIJSKI PLAN
AGENCIJE ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO
ZA 2020. GODINU

Podgorica, novembar 2019. godine

UVOD

Polazne osnove i pravni osnov za izradu Finansijskog plana Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2020. godinu predstavlja Zakon o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 30/12 i 30/17) u kojem je odredbom člana 10 stav 2 propisano da Finansijski plan Agencije, godišnji izvještaj o radu i finansijski izvještaj Agencije usvaja Vlada, na predlog Savjeta.

Finansijski plan Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2020. godinu sadrži pregled planiranih prihoda i rashoda za 2020. godinu i baziran je na pokazateljima poslovanja u 2019. godini i očekivanim prihodima i rashodima u 2020. godini.

Planirani prihodi i rashodi u funkciji su ostvarivanja godišnjeg programa rada i razvoja Agencije za civilno vazduhoplovstvo. Imajući u vidu da je vazdušni saobraćaj jedan od esencijalnih elemenata ekonomskih i društvenih aktivnosti države, Agencija kroz svoju nadležnost treba da obezbijedi razvoj i unapređenje ove oblasti.

U tom smislu odredbom člana 6 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisana je nadležnost Agencije, koja je u odnosu na raniju zakonom propisanu djelatnost Agencije, značajno proširena. Najznačajnija novina propisana zakonom je prenošenje javnih ovlašćenja Agenciji u pogledu vršenja inspeksijskog nadzora i donošenja akata u skladu sa zakonom i akata radi sprovođenja ECAA sporazuma, drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a, koji se, uz prethodnu saglasnost Ministarstva saobraćaja i pomorstva, objavljuju u "Službenom listu Crne Gore".

I Planirani prihodi Agencije će se ostvariti kroz izvore finansiranja utvrđene članom 13 stav 1 Zakona o vazdušnom saobraćaju ("Službeni list CG", broj 30/12 i 30/17), kojim je propisano da se sredstva za rad Agencije obezbjeđuju iz:

- 1) naknada za izdavanje licenci, sertifikata, uvjerenja, potvrda, dozvola i godišnjih naknada, u skladu sa ovim zakonom
- 2) dijela rutne i terminalne naknade iz člana 112 stav 5 ovog zakona;
- 3) dijela naknade koju plaćaju vazdušni prevoznici po toni prevezenog tereta u civilnom vazdušnom saobraćaju;
- 4) dijela naknade koju plaćaju putnici u civilnom vazdušnom saobraćaju u odlasku;
- 5) drugih izvora u skladu sa zakonom.



II Planirani rashodi utvrđeni su na osnovu ostvarenih rashoda u tekućoj godini kao i realno očekivanih rashoda u 2020. godini. Realno očekivani rashodi su po pojedinim stavkama uvećani u odnosu na prethodnu godinu u skladu sa zahtjevima realizacije zakonskih ovlaštenja Agencije i realizacije programa rada Agencije za narednu godinu:

- 1) Bruto zarade zaposlenih;
- 2) Ostala primanja i naknade;
- 3) Službena putovanja;
- 4) Rashodi za energiju
- 5) Rashodi za materijal i usluge;
- 6) Troškovi održavanja osnovnih sredstava;
- 7) Ostali poslovni rashodi;
- 8) Amortizacija;

1. PLAN PRIHODA

Planirani prihodi Agencije za 2020. god iznose 4.329.000 eura.

U odnosu na planirane prihode u 2019. godinu, planirani prihodi u 2020. godinu su povećani za 1,3%. u odnosu na prošlogodišnje. Plan prihoda Agencije za 2020. godinu utvrđen je shodno članu 13 stav 1 Zakona o vazдушnom saobraćaju, gdje su utvrđeni izvori finansiranja Agencije i načina obračuna pojedinih naknada.

- rutne naknade;
- terminalne naknade;
- naknada za izdavanje licenci, certifikata, uvjerenja, potvrda, dozvola i godišnjih naknada, u skladu sa ovim zakonom
- naknade koju plaćaju vazdušni prevoznici po toni prevezenog tereta u civilnom vazдушnom saobraćaju;
- naknade koju plaćaju putnici u civilnom vazдушnom saobraćaju u odlasku;
- naknade iz drugih izvora u skladu sa Zakonom;

1.1. Rutne naknade

U skladu sa članom 13 stav 1 tačka 2 Zakona o vazдушnom saobraćaju („Službeni list CG“ broj 30/12 i 30/17) sredstva za rad Agencije za civilno vazduhoplovstvo obezbjeđuju se dijelom iz rutnih naknada po osnovu međunarodnih ugovora, na koje pružalac usluga u vazdušnoj plovitbi ima pravo, a koje plaćaju korisnici usluga u vazdušnoj plovitbi u vazдушnom prostoru Crne Gore i Republike Srbije, odnosno u vazдушnom prostoru oblasti informisanja u Beograd (FIR/UIR Beograd)- zajedničkoj zoni naplate“ Serbia-Montenegro-KFOR“.

Integracija Crne Gore u Objedinjeni sistem naplate rutnih naknada kroz Biro za objedinjeni sistem naplate rutnih naknada (Central rout charge office-CRCO) predstavlja obavezu kojom se sprovode osnovni principi transparentnosti i neprofitabilnosti s toga se prilikom finansijskog planiranja mora voditi računa o EUROCONTROL Principima za utvrđivanje troškovne baze za rutne naknade i za izračunavanje jedinične obračunske cijene za rutne naknade, a koji se odnose na samostalnost i nezavisnost u finansiranju. Ukoliko bi se odstupilo od tih principa, moglo bi doći do ugrožavanja ovog izvora sredstava, jer se ona ne mogu koristiti u bilo koje druge svrhe, osim za unapređenje i bezbjednost funkcionisanja vazdušnog prostora.

Crna Gora i Srbija kao potpisnice Multilateralnog sporazuma o rutnim naknadama („Službeni list SCG“ - Međunarodni ugovori, broj 18/04, 19/04 i 04/05), a kao suvlasnici zajedničkog provajdera vazduhoplovnih usluga, dogovorile su se oko usvajanja zajedničkog modela obračunavanja naknada za izvršene vazduhoplovne usluge i njihove jedinične cijene (UNIT RATE).

Civilne vazduhoplovne vlasti kao i provajderi SMATSA i Hungaro Control, u zajedničkoj naplatnoj zoni „ Srbija - Crna Gora - KFOR“, u izradi troškovne baze dužni su da se striktno pridržavaju Načela za utvrđivanje jedinične cijene za rutne naknade koje je propisao EUROCONTROL i koje su države prihvatile članstvom.

Načela se u cjelini odnose na en-route objekte, opremu i vazduhoplovne usluge za koje je svaka



država odgovorna na osnovu ICAO Sporazuma o regionalnoj vazdušnoj navigaciji i pridruženog Plana regionalne vazdušne plovidbe.

Do jedinične cijene na osnovu koje se naplaćuju usluge dolazi se sabiranjem troškovnih baza zajedničke naplatne zone Srbije - Crna Gore - KFOR-a u skladu sa metodom pune naknade troškova (prema tački 1.3.1 Načela za utvrđivanje jedinične cijene za rutne naknade).

Za potrebe utvrđivanja konačne jedinične cijene na ovako sabrane troškovne baze dodaju se EUROCONTROL troškovi tj. troškovi rada samog sistema rutnih naknada, EUROCONTROLLA utvrđeni u skladu sa istim pravilima.

Tako utvrđena baza troškova predmet je razmatranja na Proširenom odboru za rutne naknade (Enlarged Committee) koji nakon konsultacije sa korisnicima usluga prihvata ili zahtijeva korekciju troškovne baze. Konsultacije se obavljaju dvije sedmice prije navedenih rokova, a korisnici usluga bi podatke morali dobiti 10 dana prije konsultacije.

Nakon što utvrđenu cijenu prihvati Prošireni odbor za rutne naknade (Enlarged Committee), istu potvrđuje Privremeni savjet (Provisional Council), a konačnu odluku donosi Stalna komisija Eurokontrol-a (Permanent Commission).

Prihod od EUROCONTROL-a, po osnovu rutnih naknada za 2020. godinu, planiran je u iznosu od 4.079.000 eura.

U trenutku izrade finansijskog plana za 2020. godinu nije postojao potvrđen iznos planiranih sredstava po osnovu rutnih naknada za 2020. godinu, zajedničke zone naplate Srbija-Crna Gora-KFOR od strane nadležnih tijela EUROCONTROL-a, ali je podnešena aplikacija za CAA Montenegro na 4.183.000 eura. Pri tome treba imati u vidu da postoji mogućnost da se sva planirana sredstva po osnovu rutnih naknada od strane Eurokontrol-a ne naplate u planiranom iznosu zbog globalnih ekonomskih prilika i njihovih negativnih efekata na avio-kompanije, kao i da se dio planiranih sredstava može umanjiti zbog primjene obračunske metodologije Eurocontrol-a.

1.2. Terminalne naknade

Na osnovu člana 13 stav 1 tačka 2 i člana 112 stav 5 Zakonom o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“ broj 30/12 i 30/17) propisano je da ove naknade plaćaju korisnici usluga u vazdušnoj plovidbi i njihov iznos se utvrđuje u skladu sa Odlukom o načinu obračuna terminalne naknade za korišćenje usluga u vazdušnoj plovidbi („Službeni list CG“ broj 53/19) i Sporazumu o regulisanju međusobnih prava i obaveza po osnovu učešća u raspodjeli prihoda od terminalnih naknada. Navedenom Odlukom je propisano da visina ove naknada za vazduhoplove koji polijeću ili slijeću na Aerodrom Podgorica (LYPG) i Aerodrom Tivat (LYTV), kao prihod Agencije za civilno vazduhoplovstvo, naplaćuje SMATSA DOO od operatora vazduhoplova udjelom od 10% od iznosa naplaćenih terminalnih naknada. Prihod od terminalnih naknada za 2020. godinu, planiran je u iznosu od 160.000 eura i obračunat je na osnovu ostvarenog prihoda u prethodnoj godini i procjene SMATSA-e za 2020. godinu za aerodrome Podgorica i Tivat, s tim što se prilikom planiranja iznosa imalo u vidu i moguće smanjenje stepena realne naplate terminalnih naknada zbog potencijalne insolventnosti avio prevoznika.

1.3. Prihodi iz domaćih izvora

- naknada za izdavanje licenci, certifikata, uvjerenja, potvrda, dozvola i godišnjih naknada, u skladu sa ovim zakonom;
- naknade koju plaćaju vazdušni prevoznici po toni prevezenog tereta u civilnom vazdušnom saobraćaju;
- naknade koje plaćaju putnici u civilnom vazdušnom saobraćaju u odlasku;
- naknade iz drugih izvora;

Ovi prihodi ostvaruju se u skladu sa Zakonom pri čemu iznos naknada konačno treba da utvrdi nadležno ministarstvo, posebnim aktom. Pravilnik o utvrđivanju visine i načinu naplate putničke i robne naknade, kojim se utvrđuje visina putničke naknade, koju plaćaju putnici u civilnom vazdušnom saobraćaju u odlasku i robne naknade, koju plaćaju operatori vazduhoplova po toni prevezene robe/tereta u civilnom vazdušnom saobraćaju, na osnovu Zakona o vazdušnom saobraćaju je u proceduri i zbog toga nije moguće precizno predvidjeti navedene prihode.¹

Na osnovu dosadašnjeg iskustva, kao i uporednog iskustva država u okruženju, a imajući u vidu eventualni početak njihove naplate u toku 2020. godine došlo se do procjene da ta sredstva zajedno sa ostalim naknadama u skladu sa Zakonom u narednoj godini mogu iznositi oko 80.000 eura².

Usvajanje podzakonskih akata radi ostvarivanja prihoda koji su predviđeni zakonom ne može se odlagati, jer je to uslov ostvarivanja zakonom predviđene finansijske održivosti Agencije.

¹ Treba imati u vidu da se planirani prilivi od Eurocontrol-a po osnovu fakturisanih rutnih naknada za 2020. godinu očekuju tek od kraja marta 2020. godine dok će prilivi iz ostalih izvora zavisiti prije svega od podzakonskih akata koje treba da donese nadležno ministarstvo pa shodno tome koristiće se i sredstva rezervisana za buduće izdatke ili kratkoročna zaduženja u cilju smanjenja posljedica neujednačenosti priliva i odliva. Izuzetno slabi prilivi po osnovu rutnih naknada karakteristični su za prvu polovinu godine, a posebno za prvi kvartal, pa je neophodno da Agencija permanentno ima jedan dio sredstava u rezervi koji će premostiti slabu dinamiku priliva početkom poslovne godine.

² U ovom trenutku neizvjesna je realnost planiranih sredstava Agencija po osnovu putničke i robne naknade obzirom da podzakonski akti koji regulišu ove naknade još nijesu usvojeni.

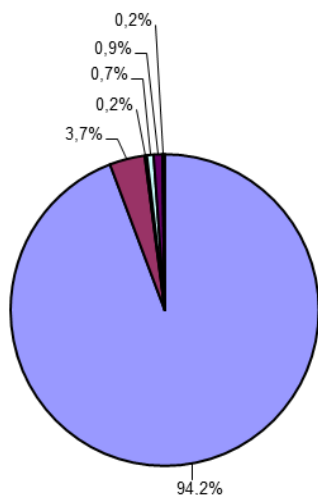
Naime, Agencija je saglasno pravnom osnovu, koji je bio propisan članom 11 stav 5 prethodnog Zakona o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, broj 66/08), dana 15. aprila 2011. godine, dostavila Ministarstvu saobraćaja i pomorstva stručne osnove za izradu Pravilnika o utvrđivanju visine i načinu naplate naknade za obavljanje i razvoj djelatnosti Agencije za civilno vazduhoplovstvo (putničke i robne naknade), ali pravilnik nije donešen. Agencija je ponovo na osnovu člana 13 stav 1 tač. 3 i 4 i stav 9 novog Zakonom o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, broj 30/12), dana 24.04.2013. godine, dopisom broj: 01/2-675/1-13 dostavila Ministarstvu saobraćaja i pomorstva stručne osnove za izradu Pravilnika o utvrđivanju visine i načinu naplate naknada u vazdušnom saobraćaju.

Agencije je, polazeći od preporuka Državne revizorske institucije Crne Gore, koji su u Izvještaju o reviziji godišnjeg finansijskog Izvještaja Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2017. godinu, od 02.08.2018. godine, dali preporuku Ministarstvu saobraćaja i pomorstva da u skladu sa članom 112 Zakona o vazdušnom saobraćaju donese sva podzakonska akta kojim bi bliže propisala postupak naplate naknada koju plaćaju vazdušni prevoznici po toni prevezenog tereta u civilnom vazdušnom saobraćaju i naknada koju plaćaju putnici u civilnom vazdušnom saobraćaju, pristupila pripremi stručnih osnova za izradu Pravilnika o utvrđivanju visine i načinu naplate putničke i robne naknade, koja je prihod Agencije za civilno vazduhoplovstvo i koje će uskoro biti dostavljene Ministarstvu saobraćaja i pomorstva na dalji postupak.

Treba napomenuti da su gotovo sve zemlje u regionu propisale i realizovale ovaj način finansiranja vazduhoplovnih vlasti. Nepostojanje ovih dokumenata utiče i na realnost predloženog finansijskog plana, jer nije moguće utvrditi precizan nivo prihoda po ovom osnovu.

PLANIRANI PRIHODI U 2020. GODINI

Redni broj	Naziv prihoda	Mjesečni	Godišnji
1.	Rutne naknade – Eurocontrol	339.917	4.079.000
2.	Terminalne naknade	13.333	160.000
3.	Naknade koje plaćaju operatori vazduhoplova po toni prevezene robe u civilnom vazdušnom saobraćaju	833	10.000
	Naknade koje plaćaju putnici u civilnom vazdušnom saobraćaju u odlasku	2.500	30.000
	Naknade iz drugih izvora propisane Zakonom	3.333	40.000
4.	Prihodi od kamata	833	10.000
UKUPNO		360.750	4.329.000



Prihodi

- Rutne naknade
- Terminalne naknade
- Naknade koje plaćaju operatori vazduhoplova po toni prevezene robe u civilnom vazdušnom saobraćaju
- Naknade koje plaćaju putnici u civilnom vazdušnom saobraćaju u odlasku
- Naknade iz drugih izvora propisane Zakonom
- Prihod od kamata



U strukturi planiranih prihoda za 2020. godinu najznačajniju stavku i dalje predstavljaju prihodi od rutnih naknada od Eurocontrol-a sa 94,2%, zatim slijede prihodi od terminalnih naknada 3,7%, prihodi od naknada koje plaćaju operateri vazduhoplova po putniku i toni prevezene robe u civilnom vazdušnom saobraćaju u odlasku oko 0,9% kao i naknade iz drugih izvora propisane Zakonom 0,9%, i prihod od kamata oko 0,2%.

Dugoročno gledano, imajući u vidu utvrđene principe Eurocontrol-a ovakva proporcija prihoda trebalo bi se korigovati u pravcu da se dosadašnje finansiranje troškova Agencije koje se najvećim dijelom odnosi na prilive od strane Eurocontrol-a, nadomjesti prihodima iz domaćih izvora u skladu sa Zakonom čime bi se procenat njihovog učešća u ukupnim prihodima povećao.

Dakle, dominantan izvor finansiranja tj prihoda Agencije u ovom trenutku je iz međunarodnih izvora (Eurocontrol- rutne naknade).

2. PLAN RASHODA

Planirani rashodi Agencije za 2020. god iznose 4.329.000 eura.

Planirani rashodi za 2020. godinu su na nivou prošlogodišnjih planiranih rashoda, odnosno planirano je povećanje rashoda od 1,3%.

Planirani rashodi Agencije utvrđeni su na osnovu projekcije aktivnosti datih u godišnjem programu rada, rashoda u tekućoj godini, kao i na osnovu planiranih rashoda u narednoj godini. Dati planirani iznosi rashoda, kroz pojedinačne stavke, odražavaju realne potrebe za funkcionisanjem Agencije u toku 2020. godine.

Komentar strukture rashoda:

2.1. Bruto zarade zaposlenih

Zarade zaposlenih planirane su bez projekcije povećanja visine zarada. Bruto zarade zaposlenih za 2020. godinu obuhvataju redovnu zaradu za obavljeni rad zaposlenih i planirane su na nivou ostvarenih zarada u 2019. godini u iznosu od oko 2.039.370 eura za 60 izvršilaca³ i to:

- troškovi neto zarada zaposlenih	1.345.984 eura
- troškovi poreza na zarade	224.330 eura
- troškovi doprinosa iz i na zarade	469.055 eura

³Pravilnikom o izmjenama Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji utvrđen je broj od 60 izvršilaca, što predstavlja povećanje broja izvršilaca za 4 izvršioca.

Važna je činjenica da je zbog svoje specifičnosti i unikatnosti u finansiranju, Agencija u kontinuitetu od njenog osnivanja, izuzeta iz politike ograničavanja zarada u javnom sektoru. Ovakav stav proistekao je iz činjenice da bi suprotna rješenja značila gubitak stručnih specijalizovanih kadrova Agencije, ugrožavanje normalnog funkcionisanja Agencije a samim tim i ugrožavanje postignutog stepena sigurnosti i bezbjednosti vazdušnog saobraćaja u Crnoj Gori. Vlada Crne Gore u kontinuitetu daje eksplicitnu podršku ovakvom konceptu, a on je podržan od strane Skupštine kroz usvajanje odgovarajućih zakonskih rješenja.

2.2. Bruto naknade Savjeta

Bruto naknade Savjeta za 2020. godinu u iznosu od 109.533 eura projektovane su na osnovu važećih odluka koje su donešene u skladu sa Zakonom i Statutom Agencije.

Ostala primanja i naknade zaposlenih

Ostala primanja i naknade zaposlenih za 2020. godinu planirani su u ukupnom iznosu od 198.332 eura. Sastoje se iz troškova prevoza zaposlenih u iznosu od 31.140 eura, troškova zimmice u iznosu od 41.518 eura, ostale lične naknade u iznosu od 60.000 eura i troškova poreza i doprinosa u iznosu od 65.674 eura, obračunavaju se u skladu sa Pravilnikom o zaradama, naknadama zarada i ostalim pravima i obavezama zaposlenih u Agenciji.

2.3. Službena putovanja

Službena putovanja obuhvataju troškove službenih putovanja u zemlji (prevoz, smještaj i dnevnice), troškove službenih putovanja u inostranstvu (prevoz, smještaj i dnevnice) i planirani su u iznosu od 232.700 eura. Kod planiranja rashoda za ovu poziciju imale su se u vidu planirane obimne i intenzivne međunarodne aktivnosti kao što su učešće u radu organa međunarodnih vazduhoplovnih organizacija čiji je Crna Gora član, (ICAO, Eurocontrol, ECAC, EASA i dr.) međunarodnih stručnih asocijacija i organizacija, međunarodnih radnih grupa, poslovi nadzora nad vazduhoplovnim subjektima izvan Crne Gore, kao i potreba za unaprjeđenjem znanja kadrova putem prisustva stručnim seminarima i specijalističkim obukama. Posebno je važno naglasiti značajan obim i neophodnost putovanja vezanih za stručne obuke i usavršavanja zaposlenih, koji takođe potpadaju pod ovu stavku, jer je to jedan od najvažnijih prioriteta u radu Agencije za civilno vazduhoplovstvo.

2.4. Rashodi za energiju i ostale režije

Rashodi za energiju i ostale režije za 2020. godinu, odnose se na rashode za gorivo, električnu energiju, vodu, čistoću i planirani su na nivou rashoda za 2019. godinu u iznosu od 32.500 eura. Baziraju se na prosječnim godišnjim izdacima za tekuće održavanje i na planiranim ulaganjima.

2.5. Rashodi za materijal i usluge

Rashodi za materijal i usluge obračunati su na osnovu prosječnih utrošaka određene vrste

materijala u prethodnoj godini i očekivanog povećanja nivoa aktivnosti Agencije u 2020. godini, planirani su u iznosu od 201.900 eura. Osnovni elementi ove grupe troškova su: rashodi za kancelarijski materijal i ostali potrošni materijal, sitan inventar, službena odijela, telefonske usluge, osiguranje opreme i zaposlenih, bankarske provizije, izdatke za plaćanje revizije godišnjih finansijskih iskaza i ostale neproizvodne usluge.

2.6. Troškovi održavanja osnovnih sredstava

Obuhvataju troškove servisa i popravke vozila i usluge tekućeg održavanja osnovnih sredstava i materijala za tekuće održavanje osnovnih sredstava, planirani su u iznosu od 46.000 eura. Obračunati su na osnovu prosječnih godišnjih izdataka za tekuće održavanje i planirana ulaganja.

2.7. Ostali poslovni rashodi

Ostali poslovni rashodi planirani su u iznosu od 1.333.666 eura ili 30,8% ukupnih rashoda, u njima najveće učešće imaju troškovi za kontribucije tj članarina međunarodnim organizacijama sa 31% i rashodi namijenjeni za traganje i spašavanje sa 47%. Ostale troškove čine: troškovi zakupa u iznosu od 46.600 eura (najveće učešće imaju troškovi za licence za sistemski softver i licenca za namjenski softver za simulaciju rada ILS - sistema za instrumentalno slijetanje na aerodromima zatim troškovi zakupa za usluge mjesnog voda i interneta). Trošak za uslugu održavanja informaciono-komunikacionog sistema Agencije planiran je u iznosu od 10.000 eura, prije svega zbog potrebe zadovoljenja zakonskih propisa u vezi sa primjenom sistema tehničke zaštite i integracije informacionog sistema (IS) Agencije sa sistemima tehničke zaštite, kao i njegova konsolidacije, što iziskuje potrebu za nadogradnjom kapaciteta i resursa serverske računarske opreme i uređaja za čuvanje podataka u informacionog sistema (IS). Nadogradnja resursa će biti potrebna i zbog implementacije prethodno predloženih softverskih rješenja, za koja se procjenjuje da će zauzeti značajan dio postojećih tehničkih resursa i kapaciteta informacionog sistema (IS).

Troškovi reprezentacije planirani su u iznosu od 41.000 eura, imajući prije svega u vidu permanentni dolazak međunarodnih kontrolnih misija i ulogu domaćina u raznim regionalnim skupovima, inicijativama i programima.

Troškovi članarina međunarodnim organizacijama planirani su u iznosu od 410.000 eura i odnose se na izdatke za članstvo u Eurocontrol (kontribucije) i predviđeni su na osnovu plana troškova Eurocontrol-a pojedinačno za sve zemlje članice za period od 2020 do 2024. godine.

Troškovi za stručnu literaturu i ostale stručne publikacije, planirani u iznosu od 5.000 eura, rezultat su opredjeljenja Agencije za kontinuirano usavršavanje kadrova.

Troškovi obrazovanja zaposlenih planirani su u iznosu od 50.000 eura i bazirani su na troškovima koji proizilaze iz specijalističkih obuka zaposlenih u skladu sa Planom obuke za 2019. godinu. Troškovi privremenih i povremenih poslova planirani su u iznosu od 49.000 eura proizilaze iz povećanog obima poslova i potrebe angažovanja prije svega stručnih konsultanata. Izdaci za jednokratne pomoći i donacije planirani su u iznosu od 58.000 eura. Agencija će



odgovarati na molbe humanitarnog karaktera u mjeri svojih raspoloživih sredstava, kao društveno odgovorna institucija.

Troškovi za usluge fizičko-tehničke zaštite poslovnog prostora Agencije planirani su u iznosu od 30.000 eura. Nabavka usluga fizičko-tehničke zaštite poslovnog prostora Agencije, predlaže se na osnovu analiza, izvršenih procjena i predloženih mjera fizičke zaštite poslovnog prostora Agencije, navedenih u Planu zaštite obavezno šticećenih objekata, br. 08/1-1897/15-15 u poglavljima 4.1. Mjere fizičke zaštite, 5. Procjena potrebnog broja lica i sredstava koje treba angažovati za vršenje poslova fizičke i tehničke zaštite, 7. Zaključci sa ocjenom stanja ugroženosti i rizika i III elaborat fizičkog obezbjeđenja.

Troškovi traganja i spašavanja (SAR) planirani su u iznosu od 630.566 eura i vezani su za aktivnosti koje se tiču operacija traganja i spašavanja u civilnom vazduhoplovstvu. Zavisno od usvojenog planiranog iznosa za ovu namjenu od strane Eurocontrol-a za 2020. godinu, stavka za trošak traganja i spašavanja može biti veća od planirane za 2020. godinu.

2.8. Trošak osnovnih sredstava

Trošak amortizacije obračunava se u skladu sa Zakonom o računovodstvu i reviziji, planiran je za 2020. godinu u iznosu od 135.000 eura.

PLANIRANI RASHODI ZA 2020. GODINU

(u eur)

Redni broj	Naziv rashoda	mjesečni	godišnji
------------	---------------	----------	----------

1	Bruto zarade zaposlenih	169.947	2.039.369
	troškovi neto zarada zaposlenih	112.165	1.345.984
	troškovi poreza na zarade	18.694	224.330
	troškovi doprinosa na zarade	39.088	469.055

2	Bruto naknade Savjeta	9.128	109.533
	troškovi neto naknada	5.880	70.560
	troškovi poreza na naknade	927	11.129
	troškovi doprinosa na naknade	2.320	27.844

3	Ostala primanja i naknade	16.528	198.332
	troškovi prevoza zaposlenih	2.595	31.140
	troškovi zimnice	-	41.518



	troškovi ostalih naknada	5.000	60.000
	troškovi poreza i doprinosa	5.473	65.674

4	Službena putovanja	19.392	232.700
	troškovi dnevnica za službena putovanja	6.167	74.000
	troškovi smještaja	6.558	78.700
	troškovi prevoza na službeno putovanje	6.667	80.000

5	Rashodi za energiju	2.708	32.500
	troškovi goriva	1.250	15.000
	troškovi režije (električne energije, voda čistoća)	1.458	17.500

6	Rashodi za materijal i usluge	16.825	201.900
	kancelarijski materijal i ostali potrošni materijal	4.000	48.000
	sitan inventar	325	3.900
	trošak nabavke službenih odijela	417	5.000
	troškovi telefona	4.250	51.000
	troškovi platnog prometa	1.583	19.000
	troškovi osiguranja (život. osig. zaposl. i imovine)	2.500	30.000
	troškovi revizije	-	5.000
	troškovi usluga odnosi s javnošću	2.917	35.000
	troškovi konsalting usluga	417	5.000

7	Troškovi održavanja osnovnih sredstava	3.833	46.000
	servis i popravka vozila	1.833	22.000
	tekuće održavanje osn.sred. i dr. trošk.održavanja	2.000	24.000

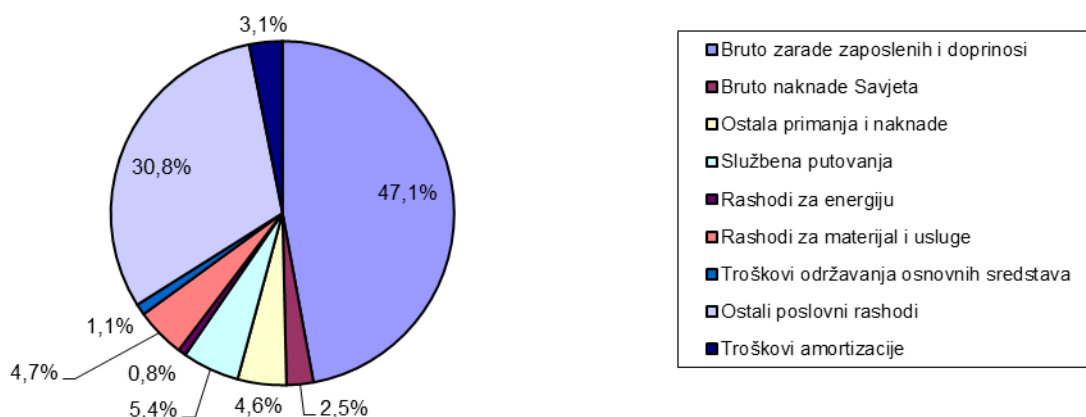
8	Ostali poslovni rashodi	111.139	1.333.666
	trošak zakupa (lic.sistem. soft., mjesni vod, internet)	3.883	46.600
	tekuće održavanje informac.-komunikac. sistema	833	10.000
	trošak usluga fizičko tehničke zaštite posl. prostora	2.500	30.000
	trošak usluga tehničkog projektovanja	292	3.500
	troškovi reprezentacije	3.417	41.000
	troškovi članarina međunarodnim organizacijama	34.167	410.000
	stručna i ostala literatura (publikacije, časopisi)	417	5.000
	troškovi obrazovanja zaposlenih	4.167	50.000
	troškovi jednokratnih pomoći i donacija	4.833	58.000
	trošk. privrem. i povrem. poslova	4.083	49.000

	Troškovi traganja i spašavanja-SAR	52.547	630.566
--	------------------------------------	--------	---------

9	Osnovna sredstva	11.250	135.000
	troškovi amortizacije	11.250	135.000

	Ukupno	360.750	4.329.000
--	---------------	----------------	------------------

Rashodi



U strukturi planiranih rashoda za 2020. godinu najznačajniju stavku predstavljaju bruto zarade zaposlenih 47,1%, zatim slijede ostala poslovna opterećenja sa 30,8% (u čijoj strukturi, dominantno sa 78,0% učestvuju kontribucije i članarine međunarodnim organizacijama i rashodi za SAR), zatim troškovi za ostala primanja i naknade 4,6%, bruto naknade Savjetu 2,5%, rashodi za materijal i usluge 4,7%, troškovi za službena putovanja 5,4%, amortizacija 3,1%, rashodi za energiju 0,8%, troškovi za održavanje osnovnih sredstava 1,1%.

* * *

Na osnovu analize planiranih prihoda i rashoda za 2020. godinu, može se vidjeti da su pojedine planirane stavke na nivou planiranih prihoda i rashoda za 2019. godinu, odnosno da su ukupni planirani prihodi i rashodi za 2020. godinu uvećani za 1,3%. U samoj strukturi prihoda i rashoda nema suštinskih promjena, tj. zadržane su proporcije i odnosi iz predhodnih godina. Kao i u predhodnim godinama prilikom realizacije Finansijskog plana Agencija će se dominantno rukovoditi principima racionalnosti i domaćinskog poslovanja, posebno kada se imaju u vidu rashodi.

3. PLAN INVESTICIJA U 2020. GODINI

Investicije su planirane u iznosu od 702.000 eura i detaljno su obrazložene u **Prilogu 1.**

4. REALIZACIJA PLANA

Ovaj plan predstavlja projekciju na osnovu raspoloživih podataka i informacija u vrijeme njegovog donošenja, što znači da u toku realizacije može biti dopunjen i izmijenjen. Raspored sredstava po finansijskom planu vrši se u skladu sa opštim aktima Agencije, donijetim odlukama, programima i planovima rada, zaključenim ugovorima i drugim aktima koje donosi Agencija u skladu sa Zakonom o vazdušnom saobraćaju u cilju izvršavanja obaveza i zadataka iz nadležnosti Agencije.

PRILOG 1.

PLAN INVESTICIJA ZA 2020. GODINU

(u Eur)

Br.	Plan investicija za 2020. godinu	Procjenjena
1.	Nabavka opreme za sistem tehničke zaštite Agencije i sistema za digitalnu IP telefoniju	57.000
3.	Nabavka konferencijskog sistema Agencije	55.000
4.	Nabavka vozila za potrebe Agencije	40.000
5.	Nabavka serverske opreme i rezervnih djelova informacionog sistema	22.000
6.	Nabavka poslovnog prostora za potrebe Agencije	500.000
7.	Nabavka računarske opreme	20.000
8.	Nabavka softvera za kontrolu štampe na štampačima	3.000
9.	Nabavka kancelarijske opreme	5.000
	Ukupno	702.000

Plan Investicija za 2020. godinu planiran je u iznosu od 702.000 eura, a njegovu osnovu predstavlja dio nerealizovanog plana investicija za 2018. godinu i dio nerealizovanog plana investicija za 2019. godinu. Shodno zakonskim propisima, a u vezi sa procedurama javnih nabavki, Agencija će donijeti Plan javnih nabavki za 2020. godinu, čiji će sastavni dio biti i planirane investicije.

Agencija raspolaže neutrošenim sredstvima akumuliranim u ranijim godinama. Ova sredstva su, shodno zakonu i međunarodnim računovodstvenim standardima u finansijskim iskazima, evidentirana kao sredstva rezervisana za buduće izdatke. Sredstva su shodno preporukama



Ministarstva finansija i Savjeta Agencije oročena kod tri poslovne banke, na osnovu postupka prikupljanja ponuda od svih poslovnih banaka u Crnoj Gori. Takođe, po završnom računu i finansijskom izvještaju za 2018. godinu, donešena je Odluka Savjeta Agencija broj 01/1-1412/1-19 od 27.06.2019. godine o prenosu viška prihoda nad rashodima u narednu finansijsku godinu i da se može koristiti isključivo za ostvarenje i unapređenje djelatnosti Agencije.

Komentar Investicija planiranih za 2020. godinu:

1. Sistem tehničke zaštite Agencije i sistema za digitalnu IP telefoniju

Odredbama *Zakona o zaštiti lica i imovine* (koji je stupio na snagu u januaru 2014. godine) i *Pravilnika o bližem sadržaju plana zaštite obavezno šticećenih objekata*, uređuje se zaštita pravnih lica i njihove imovine, koje ne obezbjeđuje država, u pogledu fizičke i tehničke zaštite.

U članu 14 tačka 6 prethodno navedenog zakona, navedeno je da su, pored ostalih objekata, i obavezno šticećeni objekti od značaja za saobraćaj u svim vrstama saobraćaja.

U članu 16 je propisano da se zaštita obavezno šticećenih objekata vrši se na osnovu plana zaštite, koji, na osnovu ugovora iz člana 10 ovog zakona, izrađuje privredno društvo, drugo pravno lice i preduzetnik koji obavljaju djelatnost zaštite.

Zakonom i pravilnikom je propisano da Plan zaštite sadrži i Projekat tehničke zaštite obavezno šticećenog objekta, kojim se pored ostalog predviđaju i projektuju odgovarajuća sredstva i komponente tehničke zaštite (prilazi, prostori i predmeti koje treba štiti, prostori koje treba nadgledati, način i mjesto signalizacije alarma, režim rada zaštitnih zona, vrsta rezervnog napajanja električnom energijom, vrsta tehničke zaštite, smještaj uređaja i opreme za tehničku zaštitu, način postavljanja instalacija; komponente sistema: alarmni sistemi, video nadzor, sistemi za kontrolu i pristup, komunikacione veze i sistemi za kontrolu obilaska objekta, lokacija operativnog centra).

U članu 13 Zakona propisano je da se tehnička zaštita vrši upotrebom sredstava koja imaju propisani kvalitet, u skladu sa utvrđenim međunarodnim standardima, oko šticećenog objekta i u granicama šticećenog prostora.

Uzimajući u obzir prethodno navedeno procjenjuje se da će Agencija biti u obavezi da izvrši nabavku usluge izrade plana zaštite kao i nabavku adekvatnih sistema za tehničku zaštitu u procijenjenoj vrijednosti od 45.000 eura.

Sistem za digitalnu IP telefoniju za 53 korisnika sa telefonskim aparatima (kombinacija analogni/IP/digitalni) planiran je u iznosu od 12.000 eura.

Ukupna procijenjena vrijednost za nabavku sistema tehničke zaštite Agencije i sistema za digitalnu IP telefoniju iznosi 57.000 eura.

2. Multimedijalni (audio/video) konferencijski sistem Agencije za civilno vazduhoplovstvo

Zbog ukazanih realnih potreba za tehničkom podrškom prilikom održavanja sastanaka, seminara i obuka koji se dešavaju u Agenciji, kao i interaktivnog (online) učešća na telekonferencijama

zaposlenih u Agenciji, predlaže se opremanje konferencijske sale Agencije sa opremom i uređajima za konferencijski sistem i opremom za podršku rada prevodilaca tokom simultanog prevođenja toka sastanaka i obuka.

Procijenjena vrijednost nabavke konferencijskog sistema je 55.000 eura.

3. Nabavka vozila za potrebe Agencije

U cilju redovnog obavljanja poslovanja Agencije, planira se nabavka dva vozila zbog dotrajalosti i oštećenja postojećih vozila. Procijenjena vrijednost nabavke vozila je 40.000 eura.

4. Nabavka dodatne serverske opreme i rezervnih uređaja za potrebe informacionog sistema Agencije

Ukupna procijenjena vrijednost nabavke je 22.000 eura.

Nabavkom backup uređaja omogućila bi se implementacija sistema za izradu rezervnih kopija bitnih podataka sa svih računara koje koriste zaposleni Agencije u svom radu. Na ovaj način bi se omogućila svakodnevna automatizovana izrada rezervnih kopija podataka, koji su bitni za rad Agencije koji se nalaze na računarima zaposlenih.

Sadašnjim tehničkim rješenjem se vrši čuvanje rezervnih kopija podataka koje se nalaze na server računarima, dok se automatska izrada rezervnih kopija podataka koji se nalaze na računarima zaposlenih ne vrši zbog nedovoljnog kapaciteta postojećeg uređaja za backup podataka.

Procijenjena vrijednost nabavke backup uređaja za potrebe informacionog sistema je 12.300 eura.

Nabavkom računara klase servera koji ima veoma bitnu ulogu redunantnog (rezervnog - zamjenskog) domena kontroler servera u upravljanju svim računarima i korisnicima informacionog sistema u pogledu njihove autorizacije i prava pristupa pojedinim funkcionalnostima informacionog sistema izvršila bi se zamjena neispravnog server HP ML320 koji je za potrebe Agencije bio nabavljen u 2011. godini. Sadašnjim tehničkim rješenjem se vrši čuvanje rezervnih kopija podataka koje se nalaze na server računarima, dok se automatska izrada rezervnih kopija podataka koji se nalaze na računarima zaposlenih ne vrši zbog nedovoljnog kapaciteta postojećeg uređaja za backup podataka.

Procijenjena vrijednost nabavke računara klase servera je 8.500 eura.

Nabavka baterije za UPS uređaje preporučuje se od strane proizvođača UPS uređaja nakon 3-4 godine radi smanjenja kapaciteta ovih baterija i degradacije njihovih performansi.

Agencija ima tri uređaja za neprekidno napajanje serverske i komunikacione opreme nabavljena početkom 2014. godine i od tada su u neprekidnom radu, te se zbog toga predlaže blagovremena nabavka i zamjena baterija, prije nego dođe do otkazivanja njihove funkcionalnosti.

Procijenjena vrijednost nabavke baterije za UPS uređaje je 1.200 eura.

5. Nabavka poslovnog prostora

U 2019. godini se planirala kupovina poslovnog prostora koji bi zadovoljio potrebe Agencije. Kupovinom poslovnog prostora veličine do 400 m² uključujući i adekvatno obezbjeđenje, trajno bi se riješilo radni prostor u Agenciji. Takođe, neophodno je uspostaviti racionalniji raspored poslovnog prostora, imati adekvatan prostor za skladištenje i čuvanje dokumentacije, biblioteku, jednu ili dvije namjenske sale za održavanje obuka, testiranje i veće skupove, fotokopirnicu i sl. Sve ove okolnosti upućuju na potrebu za trajnim rješenjem ovog problema. Za nabavku nedostajućeg poslovnog prostora napraviće se posebna analiza, a zbog procedure javnih nabavki, postupak za ovu javnu nabavku neće biti pokrenut do kraja 2019. godine, stoga se sredstva u finansijskom smislu za realizaciju ove investicije planiraju za 2020. godinu.

Procijenjena vrijednost nabavke poslovnog prostora je okvirno planirana za 2020. godinu u iznosu od 500.000 eura.

6. Nabavka računarske opreme

Predviđena je nabavka računarske opreme i pribora u iznosu od 20.000 eura. Procjena potrebnog iznosa za ovom vrstom opreme, za potrebe izrade plana, urađena je na osnovu iskazanih potreba pojedinih organizacionih jedinica Agencije i pojedinačnih zahtjeva zaposlenih, kao i na osnovu predviđanja potreba za nabavkom računarske opreme u 2020. godini.

Procijenjena vrijednost nabavke računarske opreme je 20.000 eura.

7. Nabavka softvera za kontrolu štampe na štampačima

Predviđena je nabavka softvera za kontrolu štampe na štampačima radi racionalnije potrošnje kancelarijskog materijala u iznosu od 3.000 eura.

8. Nabavka kancelarijske opreme

Planirana je nabavka nedostajuće kancelarijske opreme u iznosu od 5.000 eura.



CRNA GORA
AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO

Program rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2020. godinu



Podgorica, novembar 2019. godina

Program rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2020. godinu

I Uvodni dio

Pravni osnov za donošenje Programa rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2020. godinu utvrđen je članom 10 stav 1 tačka 2 Zakona o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 30/12 i 30/17), kojim je propisano da Savjet Agencije za civilno vazduhoplovstvo donosi godišnji program rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo.

Odredbom člana 16 stav 1 tačka 8 Statuta Agencije za civilno vazduhoplovstvo, broj: 01/1-2566/1-18 od 27.11.2018. godine, propisano je da direktor Agencije predlaže Savjetu Agencije godišnji program rada.

a) O Agenciji

Odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaju propisani su pravni položaj, nadležnost i organizacija Agencije za civilno vazduhoplovstvo (u daljem tekstu: Agencija), upravljanje i rukovođenje Agencijom, organi Agencije i njeno poslovanje.

Članom 5 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano je da je Agencija nezavisno pravno lice koje vrši javna ovlašćenja u skladu sa ovim zakonom, da je osniva Vlada Crne Gore, da je samostalna u obavljanju poslova iz svoje nadležnosti i da za svoj rad odgovara Vladi.

Organi Agencije su Savjet Agencije i direktor Agencije.

b) Međunarodni aspekti djelovanja Agencije

Zakonom o vazdušnom saobraćaju, članom 6 stav 1 tačka 14, propisano je da Agencija sarađuje sa organima drugih država nadležnim za civilno vazduhoplovstvo.

Međunarodne organizacije iz oblasti vazdušnog saobraćaja od posebnog značaja za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore su:

- Međunarodna organizacija civilnog vazduhoplovstva (ICAO – International Civil Aviation Organization),
- Agencija Evropske unije za sigurnost vazdušnog saobraćaja (EASA – European Union Aviation Safety Agency),
- Evropska konferencija civilnog vazduhoplovstva (ECAC – European Civil Aviation Conference),
- Evropska organizacija za sigurnost vazdušne plovidbe (EUROCONTROL – European Organization for the Safety of Air Navigation).

Crna Gora je 13. marta 2007. godine postala 189. punopravna članica Međunarodne organizacije civilnog vazduhoplovstva (ICAO), specijalizovane organizacije Ujedinjenih nacija zadužene za stalni nadzor sprovođenja ciljeva Konvencije o međunarodnom civilnom vazduhoplovstvu (*Convention on International Civil Aviation*), poznatije kao Čikaška konvencija (*Chicago Convention*).

Postavši punopravan član ICAO-a, što je predstavljalo preduslov, Crna Gora je postala i punopravan član Evropske konferencije civilnog vazduhoplovstva (ECAC) 25. juna 2008. godine. Glavni cilj ECAC-a je unapređenje sigurnog, djelotvornog i kontinuiranog razvoja sistema evropskog vazdušnog saobraćaja, kroz harmonizaciju postupaka upravljanja vazdušnim saobraćajem među državama članicama i unapređenje tih postupaka između država članica i drugih država u svijetu.

Crna Gora je 1. jula 2007. godine postala punopravan član EUROCONTROL-a, organizacije koja je prvenstveno zadužena za sigurnost vazdušne plovidbe. Članstvo Crne Gore i njeno puno učešće u radu upravljačkih i stručnih tijela ove evropske organizacije, od velikog značaja za siguran i jednoobrazan pristup država članica, ostvaruje se na osnovu Protokola o konsolidaciji Međunarodne konvencije o saradnji u oblasti bezbjednosti (*Safety*) vazdušne plovidbe EUROCONTROL od 13. decembra 1960. godine, sa izmjenama i dopunama (Zakon o ratifikaciji, „Službeni list SCG – Međunarodni ugovori“, br. 18/04 i 19/04) i Multilateralnog sporazuma o rutnim naknadama (*Multilateral Agreement relating to Route Charges*, „Službeni list SCG – Međunarodni ugovori“, broj 04/05).

Crna Gora je 9. juna 2006. godine potpisala Multilateralni sporazum između Evropske zajednice i njenih država članica i Republike Albanije, Bosne i Hercegovine, Republike Bugarske, Republike Hrvatske, bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Republike Island, Republike Crne Gore, Kraljevine Norveške, Rumunije, Republike Srbije i Misije privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu o uspostavljanju zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja (*European Common Aviation Area (ECAA) Agreement*, u daljem tekstu: ECAA Sporazum). Skupština Crne Gore ratifikovala je ovaj Sporazum 9. oktobra 2007. godine, i isti je stupio na snagu 26. oktobra 2007. godine objavljivanjem Zakona o ratifikaciji ECAA Sporazuma („Službeni list RCG“, broj 62/07 i „Službeni list CG – Međunarodni ugovori“, broj 1/11). Cilj ovog Sporazuma je stvaranje zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja zasnovanog na slobodnom pristupu tržištu i zajedničkim pravilima u oblastima sigurnosti, bezbjednosti, upravljanja vazdušnim saobraćajem i uticaja na životnu sredinu.

ECAA Sporazum je u Evropskoj uniji stupio na snagu tek u decembru 2017. godine (11 godina nakon potpisivanja) pa je, imajući u vidu veliki broj akata koje je usvojila u ovom periodu, Evropska komisija bila u obavezi da donese novi ažurirani Aneks 1. Novi, ažurirani Aneks 1 i zvanično je objavljen u Službenom listu EU u avgustu 2019. godine kao sastavni dio Odluke br. 1/2019 ECAA Zajedničkog Komiteta od 31. jula 2019. godine, kojom se zamjenjuje Aneks I ECAA Sporazuma o pravilima koja se primjenjuju na civilno vazduhoplovstvo [2019/1343] (*DECISION No 1/2019 of 31 July 2019 replacing Annex I to the ECAA Agreement on the rules applicable to civil aviation - OJL211/4 of 12.08.2019*). Obaveza Crne Gore je da u narednoj godini transponuje ovaj akt u nacionalno zakonodavstvo.

Agencija Evropske unije za sigurnost vazdušnog saobraćaja (EASA) je organizacija Evropske unije osnovana s ciljem razvijanja zajedničkih standarda sigurnosti i obezbjeđivanja njihove jedinstvene primjene u Evropi, sa sjedištem u Kelnu (Njemačka). Osnovne djelatnosti preuzela je od Zajedničkih

vazduholovnih vlasti (*Joint Aviation Authorities – JAA*), nakon prestanka njegovog rada 2007. godine. EASA je u međuvremenu proširila svoje nadležnosti, preuzimanjem obaveze izrade vazduhoplovnih standarda i propisa iz oblasti upravljanja vazдушnim saobraćajem (*Air Traffic Management – ATM*) i aerodroma, kao i vršenja nadzora nad njihovom primjenom. Uredbe koje predlaže EASA, a usvajaju evropske institucije, obavezujuće su za države članice Evropske unije, a u zavisnosti od vrste potpisanih aranžmana i za ostale države. Punopravno članstvo u EASA-i, za sada, ostvaruju samo države članice EU, dok za ostale evropske države postoji mogućnost ostvarenja posebnog statusa i aktivnog učešća u radu EASA-e putem zaključivanja tzv. „Radnih aranžmana“ (*Working Arrangements*).

Crna Gora je prvi Radni aranžman sa EASA-om potpisala 7. jula 2009. godine. Osnov za potpisivanje tog aranžmana predstavljala je Osnovna Uredba 216/2008 (*Basic Regulation 216/2008*).

Kako je 2009. godine Osnovna Uredba 216/2008 izmijenjena i dopunjena Uredbom 1108/2009, kojom se nadležnosti EASA-e proširuju i na oblast ATM/ANS-a i aerodroma, direktor Agencije je izmijenjeni Aneks 1 Radnog aranžmana potpisao 2. novembra 2011. godine.

Od 2011. do 2015. godine došlo je do brojnih promjena usljed kojih je EASA smatrala neophodnim da postojeći, tada već zastarjeli, Radni Aranžman zamijeni novim, koji je, nakon konsultacija i usaglašavanja, potpisan 25. februara 2015. godine u Kelnu od strane direktora Agencije i izvršnog direktora EASA-e. Ovaj Radni aranžman pokriva sve aspekte uređenja sigurnosti civilnog vazduhoplovstva i zaštite životne sredine kada su u pitanju proizvodi, djelovi, uređaji, osoblje, organizacije, aerodromi, kao i upravljanje vazдушnim saobraćajem i usluge vazdušne plovidbe, u skladu sa Uredbom (EZ) br. 216/2008 i njenim pravilima implementacije. Putem ovog Radnog aranžmana EASA pruža pomoć Agenciji u sprovođenju odredbi ECAA Sporazuma relevantnih za sigurnost vazdušnog saobraćaja.

Takođe, u Kelnu je 15. maja 2012. godine sa EASA-om potpisan i Radni aranžman o sigurnosnim pregledima stranih vazduhoplova na platformi (*SAFA Working Arrangement*), koji se odnosi na obaveznost prikupljanja i razmjene informacija u odnosu na sigurnost vazduhoplova koji koriste aerodrome država članica EU i aerodrome država koje nijesu članice EU ali učestvuju u ovom programu, pa i aerodrome u Crnoj Gori.

II Poslovi iz nadležnosti Agencije za civilno vazduhoplovstvo

Nadležnost Agencije propisana je odredbama Zakona o vazдушnom saobraćaju i podzakonskim aktima donešenim na osnovu ovog zakona, kao i odredbama Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazдушnom saobraćaju („Službeni list CG”, br. 18/11, 46/14 i 43/18).

Zakonom o vazдушnom saobraćaju Agenciji je prenešeno vršenje javnih ovlašćenja u oblasti vazdušnog saobraćaja, od kojih su najznačajnija sljedeća: izdavanje sertifikata i uvjerenja vazduhoplovnim subjektima o ispunjavanju uslova za obavljanje određene djelatnosti iz oblasti vazdušnog saobraćaja, izdavanje dozvola vazduhoplovnom osoblju, vršenje inspekcijskog nadzora nad sprovođenjem zakona i zaključenih međunarodnih ugovora, donošenje akata u skladu sa zakonom i akata radi sprovođenja ECAA sporazuma, drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a naročito

standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a, koji se, uz prethodnu saglasnost Ministarstva saobraćaja i pomorstva (u daljem tekstu: Ministarstvo), objavljuju u „Službenom listu Crne Gore”.

Nadležnost Agencije je utvrđena odredbom člana 6 stav 1 Zakona o vazdušnom saobraćaju, kojom je propisano da Agencija:

1. izdaje sertifikat vazdušnog operatora i operativnu licencu,
2. izdaje uvjerenje o tipu vazduhoplova, uvjerenje o plovidbenosti vazduhoplova, potvrdu o provjeri plovidbenosti vazduhoplova, potvrdu o registraciji,
3. izdaje uvjerenje o ispunjavanju uslova pravnom licu za održavanje vazduhoplova,
4. izdaje uvjerenje o ispunjavanju uslova pravnom licu za stručno osposobljavanje vazduhoplovnog osoblja,
5. izdaje sertifikat i odobrenje za upotrebu civilnog aerodroma,
6. izdaje uvjerenje o ispunjavanju uslova pravnom licu za obezbjeđivanje kontinuirane plovidbenosti vazduhoplova,
7. izdaje dozvole i ovlašćenja civilnom vazduhoplovnom osoblju,
8. priprema stručne osnove za izradu programa, planova, podzakonskih akata koje donose Vlada i organ državne uprave nadležan za poslove saobraćaja,
9. donosi opšte akte u skladu sa ovim zakonom i akte radi sprovođenja ECAA sporazuma, drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a, uz saglasnost Ministarstva,
10. donosi akte kojima se nalaže preduzimanje mjera radi uspostavljanja sigurnosti funkcionalnog sistema u cilju zaštite sigurnosti vazdušnog saobraćaja,
11. vodi registre i evidencije u skladu sa ovim zakonom,
12. vrši inspekcijski nadzor nad sprovođenjem ovog zakona i zaključenim međunarodnim ugovorima,
13. vrši kontinuirani nadzor ispunjenosti uslova u skladu sa ovim zakonom,
14. sarađuje sa organima drugih država nadležnim za civilno vazduhoplovstvo,
15. vrši i druge poslove u skladu sa ovim zakonom i Statutom Agencije.

Istim članom propisano je da je Agencija Nacionalni nadzorni organ (*National Supervisory Authority – NSA*) koji obavlja poslove koji se odnose na: utvrđivanje ispunjenosti uslova za pružanje usluga vazdušne plovidbe, izdavanje sertifikata pružaocu usluga u vazdušnoj plovidbi, kontinuirani nadzor nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi i nadzor nad upravljanjem vazdušnim saobraćajem.

Jedno od najznačajnijih javnih ovlašćenja koje je prenešeno Agenciji je obavljanje poslova inspekcijskog nadzora nad sprovođenjem Zakona o vazdušnom saobraćaju i propisa donesenih na osnovu ovog zakona, kao i zaključenih međunarodnih ugovora koji obavezuju Crnu Goru, a koji se odnose na: vazduhoplov i vazduhoplovnju komponentu, vazdušni saobraćaj, pružanje vazduhoplovnih usluga i pravila letenja, kao i aerodromske letne informacije, aerodrome i

aerodromske usluge, letilišta, vazduhoplovno osoblje, pomoćno vazduhoplovno i drugo stručno osoblje, ispravnost i rad tehničkih sredstava i objekata vazdušne plovidbe.

Inspekcijski poslovi koji obuhvataju ovlašćenja za obavljanje pregleda, izricanje ograničenja i zabrana, nalažanje upravnih mjera, izdavanje prekršajnog naloga, podnošenje zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka, kao i preduzimanje drugih mjera propisanih Zakonom o inspekcijskom nadzoru („Službeni list RCG“, broj 39/03 i „Službeni list CG“, br. 76/09, 57/11, 18/14, 11/15 i 52/16) i Zakonom o prekršajima („Službeni list CG“, br. 01/11, 06/11, 39/11, 32/14 i 51/17) i u 2020. godini će predstavljati jedan od prioriteta u radu, imajući u vidu da inspekcijski nadzor značajno doprinosi zaštiti dostignutog nivoa sigurnosti vazdušnog saobraćaja i bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori, kao i njegovom daljem unapređenju.

Naime, članom 6 stav 1 tačka 12 i članom 151 stav 2 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano je da poslove inspekcijskog nadzora nad sprovođenjem ovog zakona i propisa donešenih na osnovu ovog zakona vrši Agencija preko inspektora za vazdušni saobraćaj, u skladu sa ovim zakonom i zakonom kojim se uređuje inspekcijski nadzor.

Dodatno, Agenciji je propisano ovlašćenje da može da odobri, najduže na šest mjeseci, izuzeće od obaveze ispunjenja određenog administrativnog i drugog zahtjeva, ukoliko utvrdi da je vazduhoplovni subjekt na drugi način obezbijedio isti nivo sigurnosti vazdušnog saobraćaja koji se postiže primjenom tog zahtjeva.

Ovlašćeni inspektori Agencije su pripremili plan vršenja inspekcijskih nadzora za 2020. godinu, koji, zajedno sa planiranom dinamikom vršenja periodičnih kontinuiranih nadzora koji se sprovedu nad radom vazduhoplovnih subjekata radi utvrđivanja kontinuirane ispunjenosti uslova na osnovu kojih je izdat sertifikat tokom čitavog perioda njegovog važenja, predstavlja sastavni dio Plana inspekcijskih i kontinuiranih nadzora vazduhoplovnih subjekata za 2020. godinu.

Odredbama Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 18/11, 46/14 i 43/18) utvrđena je nadležnost Agencije u pogledu nadzora nad primjenom pojedinih odredbi ovog zakona. Naime, ovim zakonom propisano je da Agencija vrši nadzor nad primjenom odredbi koje se odnose na prava lica sa invaliditetom ili lica smanjene pokretljivosti, kao i po prigovoru putnika, u slučaju uskraćivanja ukrcaja, otkazivanja ili dužeg kašnjenja leta. U slučaju prigovora lica sa invaliditetom ili lica smanjene pokretljivosti Agencija je nadležna za mirno rješavanje sporova između putnika i vazdušnog prevoznika i operatora aerodroma, dok je po prigovoru putnika u slučaju uskraćivanja ukrcaja, otkazivanja ili dužeg kašnjenja leta Agencija nadležna za mirno rješavanje sporova između putnika i vazdušnog prevoznika. Posljednjih godina sve veći broj prigovora putnika stiže na adresu Agencije. Bitno je istaći da najveći broj tih prigovora bude pozitivno riješen, u komunikaciji sa nacionalnim vazdušnim prevoznikom i na zadovoljstvo putnika. U narednom periodu u Agenciji će biti nastavljene aktivnosti sa ciljem da putnici koji su pretrpjeli bilo koju od navedenih situacija budu zaštićeni u skladu sa zakonom.

Prioritet u radu Agencije u 2020. godini je vršenje poslova iz nadležnosti Agencije koji su utvrđeni Zakonom o vazdušnom saobraćaju, podzakonskim propisima i aktima Agencije donešenim na osnovu ovog zakona, Zakonom o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u

vazdušnom saobraćaju i nacionalnim strateškim dokumentima iz oblasti vazdušnog saobraćaja, kao i potvrđenim i objavljenim ECAA Sporazumom i drugim međunarodnim dokumentima.

Realizacija navedenih programskih aktivnosti Agencije veoma je bitna za očuvanje potrebnog nivoa sigurnosti vazdušnog saobraćaja i bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori.

U tom smislu da bi se održao visoki nivo rada Agencije, koji je konstatovan od nadležnih tijela Evropske komisije i međunarodnih vazduhoplovnih organizacija, neophodno je sačuvati i afirmisati postojeća zakonska rješenja koja utvrđuju organizaciono-pravni status Agencije i njenu nezavisnost, i koja omogućavaju dalje unapređenje kontinuiranog i inspekcijskog nadzora, efikasno transponovanje evropskog i međunarodnog prava u naš pravni sistem i njegovu implementaciju, kao i obezbjeđivanje stručnog kadra i zadržavanje kompetentnosti zaposlenih, njihovog postojećeg radno-pravnog statusa i adekvatne zarade.

U cilju održavanja potrebnog nivoa sigurnosti vazdušnog saobraćaja i bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva neophodno je da se dosljedno izvršavaju obaveze propisane zakonom, podzakonskim aktima, strateškim dokumentima i programima iz oblasti vazdušnog saobraćaja, kao i zaključci Vlade i njenih radnih tijela iz oblasti vazdušnog saobraćaja. Puna transparentnost rada Agencije postiže se, između ostalog, i intenzivnom komunikacijom sa javnošću. Imajući u vidu misiju Agencije da obezbijedi visoke standarde sigurnosti i bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori i ostane respektabilna i prepoznatljiva vazduhoplovna vlast u međunarodnim krugovima, neophodno je da o njenim aktivnostima i šira javnost bude informisana. Tako je Agencija u 2019. godini bila posvećena jačanju odnosa sa medijima, ali i poboljšanju postojećih načina komunikacije postavljanjem novog, redizajniranog internet stranice Agencije, a zatim i uvođenjem dodatnih kanala komunikacije, i to društvene mreže – Facebook. Facebook stranica Agencije trenutno ima više od 3000 pratilaca, što je mnogo veći broj u poređenju sa vazduhoplovnim vlastima u okruženju, koji aktivno učestvuju u kreiranju naših postova komentarišući sadržaje i postavljajući pitanja. U narednom periodu Agencija će se dodatno posvetiti nadogradnji sadržaja na postojećim kanalima komunikacije.

III Programske aktivnosti Agencije

Imajući u vidu nadležnosti Agencije propisane članom 6 Zakona o vazdušnom saobraćaju, kao i ostale zakonom i podzakonskim aktima utvrđene obaveze, programske aktivnosti Agencije u 2020. godini biće prevashodno usmjerene na:

a) Izvršavanje obaveza i aktivnosti utvrđenih zakonom, podzakonskim aktima i drugim dokumentima koji regulišu oblast civilnog vazduhoplovstva, a posebno onih koje se odnose na sigurnost vazdušnog saobraćaja i bezbjednost civilnog vazduhoplovstva.

Opšte aktivnosti, koje podrazumijevaju involviranost i doprinos svih unutrašnjih organizacionih jedinica i pojedinaca u Agenciji, za 2020. godinu su sljedeće:

- priprema i donošenje novih vazduhoplovnih propisa, kao i izmjena i dopuna postojećih, u skladu sa Zakonom o vazdušnom saobraćaju, zaključenim međunarodnim ugovorima, propisima Evropske unije i pravilima i standardima koji se odnose na sigurnost i bezbjednost

u vazdušnom saobraćaju, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a, koje donosi Agencija uz prethodnu saglasnost Ministarstva;

- priprema stručnih osnova za potrebe donošenja podzakonskih akata iz nadležnosti Ministarstva i Vlade CG, u skladu sa Zakonom o vazdušnom saobraćaju,
- razmatranje ICAO državnih pisama (*ICAO State Letters*) i formiranje predloga aktivnosti u odnosu na ta dokumenta,
- identifikacija razlika u odnosu na ICAO standarde i preporučene prakse,
- otklanjanje neusaglašenosti utvrđenih prilikom kontrolnih posjeta međunarodnih organizacija,
- obavljanje aktivnosti u cilju implementacije softvera Sistema upravljanja dokumentima (*Document Management System – DMS*),
- očuvanje postojećeg nivoa znanja zaposlenih u Agenciji i njegovo unapređenje pohađanjem obuka, koje se sprovode po Trening planu, obukama obnavljanja znanja, nedostajućim specijalističkim obukama i obukama za nove vazduhoplovne propise.

Pored ovih aktivnosti, opšteg karaktera, među onim aktivnostima koje iziskuju multidisciplinarni pristup izdvajaju se sljedeće:

Aktivnosti u vezi sa nacionalnim odborima

Shodno Zakonu o vazdušnom saobraćaju formirani su sledeći nacionalni odbori: Nacionalni odbor za upravljanje sigurnošću u vazdušnom saobraćaju, Nacionalni odbor za upravljanje vazdušnim prostorom, Nacionalni odbor za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva i Nacionalni odbor za olakšice u vazdušnom saobraćaju. Predsjednici ovih odbora su predstavnici Agencije a, pored njih, u sastavima ovih odbora participiraju i druga lica iz Agencije. Stručne poslove, za potrebe ovih odbora, u najvećoj mogućoj mjeri obavljaju stručne službe Agencije jer se s obzirom na raspoložive resurse Vlada odlučila da predstavnici Agencije, kroz predsjednike odbora i članove odbora, koordiniraju aktivnosti od državnog interesa kada je u pitanju bezbjednost i sigurnost vazdušnog saobraćaja. U odnosu na aktivnosti koje se odvijaju u ovim odborima izvjesno je da pitanja i izazovi sa kojima se susreću ova tijela bivaju sve složenija i da postoji sve izraženija potreba da se određena pitanja, od značaja za sigurnost i bezbjednost vazdušnog saobraćaja, kao i za upravljanje vazdušnim prostorom, sve češće razmatraju u širem kontekstu, te je iz tog razloga veoma značajno vršiti koordinaciju aktivnosti sa drugim državnim organima i institucijama. Očekuje se da tokom 2020. godine intenzitet ovih aktivnosti bude i veći a naročito u vezi sa izazovima kao što su: upotreba dronova i upravljanje vazdušnim prostorom kada je u pitanju upotreba dronova, opasnosti u vezi sa prisustvom divljeg svijeta u blizini aerodroma, bezbjedonosna pitanja, posebno u vezi sajber bezbjednosti i dr.

Aktivnosti za ostvarivanje sajber bezbjednosti

Tokom proteklih godina u oblasti vazduhoplovstva je došlo do značajnog porasta broja događaja u kojim je došlo do ugrožavanja sigurnosti i bezbjednosti vazdušnog saobraćaja kroz sajber napade. Savremena tehnologija omogućuje izvođenje ovih nelegalnih aktivnosti na način da ni vazduhoplovstvo nije imuno na ovu vrstu ugrožavanja. Ovo nameće obavezu da se u vazduhoplovnom sistemu razviju određeni mehanizmi odbrane koji se prije svega ogledaju u tome da vazduhoplovni sistemi budu dizajnirani na način da budu otporni na sajber napade i to tako da

se onemogućiti uticaj na bitne funkcije vazduhoplovnog sistema. Na globalnom nivou ovaj problem je prepoznat još prije nekoliko godina pa je zaključkom sa 40. Skupštine ICAO predviđeno da države članice kao i vazduhoplovni subjekti usmjere aktivnosti u pravcu implementacije Sajber strategije, identifikacije rizika i prijetnji u odnosu na aktivnosti u vazduhoplovstvu i kritične aktivnosti, definisanja odgovornosti državnih tijela, institucija i vazduhoplovnih subjekata, i dr. Tokom septembra 2019. godine, Evropska komisija je objavila prvo izdanje Sajber satrategije u vazduhoplovstvu. Tokom 2020. godine očekuje se usvajanje EU regulatornog okvira sa zahtjevima koje u ovom pogledu treba da ispune vazduhoplovne vlasti i vazduhoplovni subjekti. Pored transponovanja ovog regulatornog okvira u naš pravni sistem potrebno je da se obave određene aktivnosti u cilju ažuriranja sveobuhvatne strategije sajber bezbjednosti na nivou Crne Gore, kojom bi bila obuhvaćena i pitanja sajber bezbjednosti u vazduhoplovstvu, ili bi se pristupilo donošenju zasebnog akta u vidu Sajber strategije za oblast vazduhoplovstva u Crnoj Gori. Tokom 2020. godine Agencija će, uz saradnju sa drugim nadležnim organima i institucijama, pristupiti izradi akcionog plana koji će obuhvatiti konkretne aktivnosti i nadležnosti.

Aktivnosti komunikacija sa javnošću

Agencija se odredila u pravcu pune transparentnosti kada je u pitanju komunikacija sa javnošću. Tokom 2018. godine došlo je do usvajanja Strateškog okvira za komunikaciju sa javnošću i tim dokumentom, pored gore navedene odluke, precizirano je da komunikacija mora biti jasna, konzistentna i prilagođena potrebama različitih ciljnih grupa. Prepoznata su tri modela komunikacije i to putem medija, internet stranice i društvene mreže. Tokom 2020. godine će se nastaviti sa povećanjem obima medijskih objava i to prevashodno kroz portale. Taj oblik aktivnosti, kada su u pitanju mediji, pokazao se kao najdjelotvorniji i sasvim pogodan kada je u pitanju komunikacija sa zaljubljenicima u vazduhoplovstvo i osobama koje namjeravaju koristiti avanturističke turističke usluge, kao što je paraglajding. U 2019. godini je došlo do stavljanja u funkciju nove internet stranice Agencije za civilno vazduhoplovstvo. Ova stranica posjeduje funkcionalnosti koje omogućavaju znatno bolju komunikaciju sa licima koja joj pristupaju a samo uređivanje i dalji razvoj ove stranice je znatno olakšano u poređenju sa pređašnjim rješenjem. Tokom 2020. godine će se nastaviti sa daljim razvojem sadržaja koji bi se publikovali na ovoj stranici na način da se prije svega osluškuju potrebe korisnika ove stranice i onog što predstavlja najčešće postavljena pitanja u komunikaciji sa Agencijom. Takođe, tokom 2019. godine došlo je do ostvarivanja još jednog modela komunikacije a to je putem društvenih mreža. Naime, otvaranjem naloga na društvenoj mreži Facebook Agencija je u vrlo kratkom roku dostigla značajan broj aktivnosti na ovoj mreži. Značajni resursi Agencije ali i resursi ugovorene organizacije angažuju se u cilju ostvarivanja izražene dinamike i ažurnog objavljivanja sadržaja od interesa za aktivnosti Agencije. Od velike je važnosti da se nastavi sa ovim trendom i održi visok stepen reaktivnosti i tokom 2020. godine, naročito u oblasti bespilotnih vazduhoplova.

Posebne prioritetne programske aktivnosti Agencije u 2020. godini u nastavku su razvrstane po sektorima i drugim unutrašnjim organizacionim jedinicama.

U okviru **Sektora za sigurnost vazdušne plovidbe** prioritetne planirane aktivnosti u 2020. godini su:

1. Rad na zatvaranju preostalih otvorenih ICAO protokol pitanja, odnosno na otklanjanju nalaza utvrđenih tokom ICAO ICVM misije i koordinacija sa predstavnicima Ministarstva, Ministarstva unutrašnjih poslova, Uprave pomorske sigurnosti i upravljanja lukama, pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi, organizacije za osposobljavanje kontrolora letenja i drugim vazduhoplovnim subjektima u vezi sa tim;

2. Rad na Akcionom planu u vezi EASA nalaza utvrđenih tokom standardizacije provjere EASA sprovedene u julu 2019. godine i koordinacija sa predstavnicima Ministarstva, Ministarstva odbrane i Vazduhoplovstva Vojske Crne Gore, pružaoca usluga u vazdušnoj plovdbi, organizacije za osposobljavanje kontrolora letenja, operatora letilišta Kapino polje i Ćemovsko polje i drugim vazduhoplovnim subjektima u vezi sa tim;
3. Vršenje nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovdbi, organizacijom za osposobljavanje kontrolora letenja i ostalog operativnog osoblja pružaoca usluga u vazdušnoj plovdbi, kao i pružaocem usluga traganja i spašavanja, sprovođenjem inspekcijskog nadzora, planiranih i dodatnih samostalnih provjera, kao i planiranih i dodatnih zajedničkih provjera (u saradnji sa Direktoratom civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije), posebno po pitanju:
 - usaglašenosti pružaoca usluga u vazdušnoj plovdbi sa zajedničkim zahtjevima za pružanje usluga u vazdušnoj plovdbi, prvenstveno u pogledu zahtjeva za tehničku i operativnu stručnost i sposobnost, organizacionu strukturu i upravljanje organizacijom, upravljanje sigurnošću i kvalitetom, bezbjednost, ljudske resurse, oblast finansija, odgovornost i osiguranje, kvalitet usluga, otvoreno i transparentno pružanje usluga, planove za slučaj nepredviđenih okolnosti, kao i zahtjeva u vezi izvještavanja;
 - usaglašenosti pružaoca usluga u vazdušnoj plovdbi sa zahtjevima koji se odnose na način, pravila i postupke letenja vazduhoplova i operativne usluge u vazdušnom saobraćaju,
 - usaglašenosti organizacije za osposobljavanje kontrolora letenja sa zahtjevima koji se odnose na licenciranje i osposobljavanje kontrolora letenja,
 - usaglašenosti sa zahtjevima po pitanju izrade i sprovođenja procedura i osposobljenosti lica iz Operativno-komunikacionog centra (OKC) i Koordinacionog centra traganja i spašavanja na moru (MRCC), koja učestvuju u traganju i spašavanju vazduhoplova na kopnu i moru u skladu sa međunarodnim propisima, standardima i preporučenom praksom u ovoj oblasti;
 - usaglašenosti sa zahtjevima za upravljanje vazdušnim prostorom i upravljanje protokom i kapacitetom vazdušnog saobraćaja,
 - usaglašenosti sa zahtjevima o načinu postupanja sa planovima leta,
 - usaglašenosti sa zahtjevima iz oblasti interoperabilnosti,
 - primjene standarda i procedura za obuku pomoćnog vazduhoplovnog osoblja koje obavlja poslove održavanja tehničkih uređaja i sistema kontrole letenja (*Air Traffic Safety Electronics Personnel – ATSEP*),
 - usaglašenosti sa zahtjevima za stručno osposobljavanje pomoćnog vazduhoplovnog osoblja – vazduhoplovno meteorološkog osoblja;
 - usaglašenosti sa zahtjevima za izradu i održavanje navigacionih postupaka koji su u upotrebi u vazdušnom prostoru Crne Gore, kao i za osposobljavanje osoblja koje projektuje navigacione postupke,

- usaglašenosti sa zahtjevima obavješćavanja, analiziranja i praćenja (*follow-up*) događaja u civilnom vazduhoplovstvu;
 - primjene pravila o kvalitetu vazduhoplovnih podataka i vazduhoplovnih informacija;
 - pružanja usluge kalibraže zemaljskih radionavigacionih sredstava (ZRNS); i
 - implementacije promjena u funkcionalnom sistemu pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi i organizacija za osposobljavanje kontrolora letenja.
4. Sprovođenje postupaka odobravanja:
- navigacionih postupaka koje izrađuje pružalac usluga u vazdušnoj plovidbi odnosno organizacija za projektovanje navigacionih postupaka;
 - promjena u funkcionalnom sistemu pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi;
 - priručnika, procedura i drugih relevantnih dokumenata pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi; i
 - procedura, planova i programa osposobljavanja, procedura održavanja stručnosti i drugih relevantnih dokumenata organizacija za osposobljavanje kontrolora letenja.
5. Priprema stručnih osnova za izradu pravilnika, sigurnosnih naloga i drugih propisa iz oblasti nadležnosti sektora u skladu sa Planom pripreme podzakonskih akata za 2020. godinu, kao i ažuriranje instrukcija, uputstava za primjenu podzakonskih akata i listi usaglašenosti sa regulatornim zahtjevima i međunarodnim standardima i preporučenim praksama;
6. Izrada i ažuriranje planskih i programskih dokumenata:
- Usaglašavanje dugoročnog i godišnjeg zajedničkog programa i plana provjera nad pružaocem usluga u vazdušnoj plovidbi sa Direktoratom civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije (DCV);
 - Usvajanje Godišnjeg plana nadzora Sektora za sigurnost vazdušne plovidbe, koji obuhvata plan sprovođenja periodičnih provjera i inspekcija nad pružaocem usluga u vazdušnoj plovidbi, organizacijama za osposobljavanje, organizacijama za traganje i spašavanje i svim drugim organizacijama koje spadaju pod nadležnost sektora;
 - Ažuriranje Plana implementacije PBN koncepta u crnogorskom vazdušnom prostoru;
 - priprema godišnjeg plana „Lokalne implementacije Jedininstvenog neba“ (LSSIP) i saradnja sa EUROCONTROL i pružaocem usluga u vazdušnoj plovidbi u vezi sa tim;
 - ažuriranje Akcionog plana za smanjenje emisije CO₂; i
 - Programa neutralizacije i smanjenja emisija CO₂ u civilnom vazduhoplovstvu (CORSIA).
7. Izrada/revizija internih sektorskih dokumenata:
- ažuriranje priručnika Sektora i njemu pripadajućih procedura, uputstava i drugih dokumenata,
 - priprema i usvajanje Godišnjeg izvještaja o sigurnosnom nadzoru sektora.
8. Aktivnosti po pitanju saradnje sa drugim nadležnim institucijama na nacionalnom nivou:

- Nastavak koordinacije sa pružaocem usluga u vazdušnoj plovidbi, Ministarstvom odbrane i Vazduhoplovstvom Vojske Crne Gore u cilju uspostavljanja i rada mješovite civilno-vojne jedinice za upravljanje vazdušnim prostorom - AMC jedinice (saradnja i vršenje nadzora po pitanju definisanja i organizacije međusobnih ugovora, internih procedura i tehničkih sistema podrške za rad jedinice – implementacija softvera poput CIMA/ACT/LARA/AMC Portal i sl.);
- Uspostavljanje koordinacije na nacionalnom i međunarodnom nivou i priprema stručnih osnova za propise u oblasti informacionih sistema i bezbjednosti informacionih tehnologija (*cyber security*), prvenstveno sa Ministarstvom javne uprave u cilju unapređenja saradnje između državnih organa nadležnih za informacionu bezbjednost i subjekata civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori, jačanja kapaciteta subjekata civilnog vazduhoplovstva u oblasti sajber bezbjednosti i zaštite od sajber kriminala, stvaranja potrebnih preduslova za formiranje lokalnih CIRT timova kod ključnih subjekata civilnog vazduhoplovstva za zaštitu i borbu protiv sajber kriminala, definisanja i zaštite kritične informatičke infrastrukture kod subjekata civilnog vazduhoplovstva, koordinacije aktivnosti u vezi sa planiranjem i organizovanjem edukacije i obuka za zaposlene koji rade na polju sajber bezbjednosti u okviru subjekata civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori, definisanja postupaka koordinacije i interakcije u slučajevima napada u oblasti sajber kriminala i sl;
- Koordinacija sa pružaocem usluga u vazdušnoj plovidi u cilju blagovremene primjene novog ICAO Globalnog formata izvještavanja o stanju poletno sletne staze, kao i organizacija odgovarajuće radionice za vazduhoplovne subjekte u koordinaciji sa Sektorom za sigurnost vazdušnog saobraćaja.

9. Aktivnosti po pitanju saradnje sa drugim institucijama na međunarodnom nivou:

- aktivnosti u sklopu saradnje sa Direktoratom civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije u cilju primjene odredbi Sporazuma o tehničkoj saradnji u oblasti zajedničkog nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi i Procedure o tehničkoj saradnji u oblasti zajedničkog nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi;
- saradnja sa EUROCONTROL u sklopu projekta podrške članicama ove organizacije, u oblasti implementacije FUA nivoa 1, 2 i 3: priprema predloga Politike (načela) upravljanja vazdušnim prostorom (*Airspace Charter*), saradnja u cilju implementacije tehničkih sistema podrške za rad AMC jedinice – implementacija softvera poput CIMA/ACT/LARA i sl; saradnja u cilju razvijanja regulatornih propisa i kompetencija zaposlenih u Agenciji i drugim vazduhoplovnim subjektima iz oblasti OAT operacija; saradnja u cilju razvijanja regulatornih propisa i kompetencija u vezi sa sistemima operacija udaljenog tornja kontrole letenja (*Remote TWR operations*) i saradnja u cilju unapređenja kompetencija u oblasti upravljanja protokom vazdušnog saobraćaja i određivanja kapaciteta aerodroma i aerodromske službe kontrole letenja;
- aktivno učešće u radu Koordinacionog tima ACV/DCV/SMATSA i sprovođenje dogovorenih aktivnosti;

- nastavak saradnje se vazduhoplovnim vlastima i drugim institucijama država u regionu u cilju unapređenja sistema traganja i spašavanja u vazduhoplovstvu (*Search and Rescue – SAR*), kroz aktivno djelovanje u okviru formiranog SAR Regionalnog Komiteta (*RASARAC*);
- učešće u zajedničkim aktivnostima na trilateralnom nivou (ACV-DCV-SMATSA) u cilju implementacije programa efikasnosti (*Performance Scheme*);
- unapređenje i standardizacija regulatornih i navigacionih standarda kroz saradnju na trilateralnom nivou (ACV-DCV-SMATSA) u radnoj grupi za PANS-OPS;
- učešće u radu ICAO, ECAC, EASA, EUROCONTROL, NCP radnih grupa i radnih tijela drugih organizacija u oblasti nadležnosti sektora (EANPG – EASPG, VOLCEX, ATM/ANS TeB, NETOPS, RNDSEG, NFMP, RAFT, FMG, ECAC Environmental Forum, EACCC itd);
- uspostavljanje saradnje sa Hrvatskim i Slovenačkim vazduhoplovnim vlastima u oblasti ANS, razmjena iskustava u oblasti upravljanja vazдушnim prostorom i posjeta CROcontrol i SloveniaControl;
- uspostavljanje saradnje i studijska posjeta u cilju razmjene iskustava sa vazduhoplovnim vlastima Švedske.

10. Ostale redovne aktivnosti iz oblasti nadležnosti sektora:

- Sprovođenje postupaka izdavanja, obnove, priznavanja, privremenog ukidanja i ukidanja dozvole kontrolora letenja i studenta kontrolora letenja postupaka izdavanja, produženja, obnove, priznavanja, privremenog ukidanja i ukidanja ovlašćenja, dodatnih i posebnih ovlašćenja, postupaka izdavanja, privremenog ukidanja i ukidanja privremenih autorizacija procjenjivača i instruktora;
- Analiza i davanje stručnog mišljenja na zahtjeve za izgradnju objekata u blizini aerodroma i zemaljskih radio-navigacionih sredstava, u koordinaciji sa Sektorom za sigurnost vazdušnog saobraćaja i pružaocem usluga u vazdušnoj plovidbi;
- Analiza i davanje stručnog mišljenja na planske dokumente dostavljene od strane nadležnog ministarstva ili lokalnih organa uprave u koordinaciji sa Sektorom za sigurnost vazdušnog saobraćaja i pružaocem usluga u vazdušnoj plovidbi;
- Redovne aktivnosti interne i eksterne koordinacije u cilju analize i pripreme odgovora na ICAO državna pisma (*ICAO State Letters*);
- Ažuriranje EASA SES&BR standardizacijskog upitnika o implementaciji evropskih propisa iz oblasti ATM/ANS;
- Redovno ažuriranje certifikacione dokumentacije pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi na mjesečnom nivou;
- Redovno održavanje i vođenje ustanovljenih registara iz oblasti nadležnosti sektora (Registar dozvola kontrolora letenja, Registar provjera, Registar neusaglašenosti, Registar korektivnih mjera, Registar certifikacione dokumentacije, Registar promjena i učestalih promjena, i dr.);
- Redovno ažuriranje baze podataka za registraciju radio predajnika za slučaj nužde (*International Beacon Registration Database – IBRD*) u odnosu na ELT;

- Sprovođenje postupaka analize događaja iz oblasti nadležnosti Sektora;
 - Saradnja sa Menadžerom Sistema upravljanja sigurnošću u pogledu izrade polugodišnjih izvještaja o događajima (*Annual Summary Template – AST*) i njihovog redovnog dostavljanja ka Evropskoj komisiji i EUROCONTROL;
 - Sprovođenje aktivnosti internih provjera u skladu sa zahtjevima Sistema za praćenje usklađenosti (*Compliance Monitoring*).
 - Saradnja sa Agencijom za zaštitu životne sredine po pitanju smanjenja emisije CO₂ i uvođenja vazduhoplovstva u EU ETS;
 - Analiza, praćenje i procjena vrijednosti sigurnosnih indikatora iz oblasti ANS, u skladu sa Nacionalnim programom sigurnosti vazdušnog saobraćaja i Nacionalnim planom sigurnosti,
 - Unapređenje uspostavljene koordinacije na nacionalnom i međunarodnom nivou u oblasti kriznog menadžmenta (*Crisis Management*);
 - Unapređenje platforme za planiranje, sprovođenje i praćenje nadzornih aktivnosti;
 - Organizacija radionica u cilju uspostavljanja koordinacije i unapređenja kompetencija vazduhoplovnih subjekata.
11. Sprovođenje obuke/osposobljavanja zaposlenih u sektoru u skladu sa godišnjim Trening planom sa prioritarnim kursevima;
12. Strateški zadaci u Sektoru za sigurnost vazdušne plovide obuhvataju:
- Promociju uspostavljanja sistema za odobravanje i nadzor upotrebe vazdušnog prostora od strane korisnika bespilotnih vazduhoplova i drugih korisnika vazdušnog prostora u donjem (*lower*) dijelu vazdušnog prostora;
 - Promociju unapređenja nadzorne komponente u crnogorskom vazdušnom prostoru korišćenjem Multilateracije (*Multilateration – MLAT*), ADS-B i drugih izvora radarskih podataka i uključenje ovih ciljeva u srednjoročne planove SMATSA,
 - praćenje primjene mjera Plana implementacije PBN-a u Crnoj Gori i korišćenja Evropskog geostacionarnog navigacionog sistema za augmentaciju (*European Geostationary Navigation Overlay Service – EGNOS*) u našem vazdušnom prostoru;
 - koordinaciju sa pružaocem usluga u vazdušnoj plovidbi i drugim vazduhoplovnim subjektima u cilju implementacije data link-a;
 - koordinaciju na nacionalnom i međunarodnom nivou u cilju usvajanja i ažuriranja međunarodnih ugovora o prekograničnoj saradnji u postupcima traganja i spašavanja u civilnom vazduhoplovstvu i Nacionalnih planova traganja i spašavanja.

U okviru **Sektora za sigurnost vazdušnog saobraćaja** prioritne aktivnosti će, i u 2020. godini, predstavljati one iz domena certifikacije dva međunarodna aerodroma, naravno, uz aktivnosti kontinuiranog nadzora nad radom vazduhoplovnih subjekata radi utvrđivanja da su uslovi na osnovu kojih je Agencija izdala certifikat, uvjerenje, potvrdu, licencu ili drugi akt, ispunjeni tokom čitavog perioda njihovog važenja, kao i aktivnosti inspekcijskih nadzora koji su, Zakonom o vazdušnom saobraćaju, prenešeni u nadležnost Agencije, kao dio javnih ovlaštenja.

U ovom Sektoru obavljaće se poslovi koji se odnose na operacije vazduhoplova, vazduhoplovno i drugo osoblje koje obavlja poslove od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja, vazduhoplove i aerodrome, kontinuirani nadzor i inspekcijski nadzor u vezi utvrđivanja uslova za obavljanje vazdušnih operacija; utvrđivanje uslova za sigurnu upotrebu vazduhoplova i vazduhoplovnih uređaja, aerodroma i uslova koje mora da ispunjava vazduhoplovno osoblje i drugo osoblje koje obavlja poslove od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja; donošenje programa za obuku vazduhoplovnog osoblja i drugog osoblja koje obavlja poslove od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja; utvrđivanje uslova koje moraju da ispunjavaju organizacije i lica za obuku vazduhoplovnog osoblja i drugog osoblja koje obavlja poslove od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja; provjeravanje obučenosti vazduhoplovnog osoblja i drugog osoblja koje obavlja poslove od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja; pripremu za donošenje pojedinačnih akata iz ove oblasti (dozvola, sertifikata, saglasnosti, odobrenja, potvrda i dr.).

U toku 2020. godine poseban akcenat će biti dat sljedećim izazovima:

- Certifikacija dva međunarodna aerodroma. Do sertifikacije Aerodroma Podgorica i Aerodroma Tivat, izvjesno je, neće doći ni do kraja 2019. godine. Stručne službe Agencije, uz pomoć stranih eksperata, okončale su preglede na aerodromima u Podgorici i Tivtu krajem 2018. godine. Ovi pregledi su rezultirali konstatovanjem brojnih neusaglašenosti. Dio neusaglašenosti je takvog karaktera da ne bi trebalo da iziskuju pretjerano zahtjevne aktivnosti operatora aerodroma, ali postoje i neusaglašenosti koje su takvog karaktera da njihovo otklanjanje zahtijeva određeni vremenski period i investiciono zahtjevne korekcije. Ova konstatacija posebno se odnosi na Aerodrom Tivat. Operator Aerodroma Podgorica je dostavio Plan realizacije korektivnih akcija. Stručne službe Agencije su blagovremeno reagovala i prihvatile određene rokove i akcije ili zahtijevale njihove korekcije. Nakon usaglašavanja ovaj dokument je prihvaćen od strane Agencije i došlo je i do realizacije određenih korektivnih akcija. U slučaju Aerodroma Tivat nije došlo do prihvatanja Plana korektivnih akcija. Do okončanja ovog dijela certifikacionog procesa, po svojoj prilici, neće se doći do kraja 2019. godine pa je, samim tim, teško očekivati da do okončanja procesa sertifikacije ovog aerodroma može doći u toku 2020. godine. Tivatski aerodrom jeste znatno kompleksniji, sa mnogo više konstatovanih neusaglašenosti a koje će iziskivati i velike infrastrukturne aktivnosti, te se operatoru aerodroma konstantno naglašava ova činjenica i potreba usmjeravanja svih kapaciteta u ovom pravcu. U odnosu na ovaj aerodrom, već iz ove perspektive, očekuje se i određeni broj zahtjeva u cilju davanja saglasnosti u pogledu sigurnosnih procjena koje će imati za cilj da opravdaju izuzeća od propisanih standarda za koje se već sada može konstatovati da ne mogu biti ispunjeni. Permanentno povećanje broja operacija na oba međunarodna aerodroma, kao i pitanja koja se ne nalaze u direktnoj nadležnosti operatora aerodroma i Agencije, kao što su divlji svijet u neposrednoj blizini aerodroma, vazduhoplovne prepreke itd., zahtijevaju veliku opreznost i koordinaciju kako unutar Agencije tako i kroz saradnju sa drugim nadležnim institucijama i organima u Crnoj Gori. Ono što, takođe, opterećuje ovaj proces jeste činjenica da u proteklom periodu nijesu konstatovana značajnija ulaganja u aerodromsku infrastrukturu namijenjenu za sigurno izvođenje operacija vazduhoplova.
- U proteklom periodu okončan je značajan dio aktivnosti u cilju identifikacije i publikovanja vazduhoplovnih prepreka koje se nalaze u zoni međunarodnih aerodroma, ali i na čitavoj teritoriji Crne Gore. U toku 2018. godine, tokom procesa sertifikacije, došlo je do

usaglašavanja površina namijenjenih za zaštitu vazduhoplova u letu sa operatorom aerodroma u Podgorici i Tivtu. Tokom 2019. godine Agencija je kandidovala odgovarajuća dokumenta Ministarstvu, koja će, preko organa državne uprave nadležnog za poslove uređenja prostora, biti inkorporirana u plansku dokumentaciju za izgradnju objekata. Na ovaj način bilo bi sistemski riješeno pitanje izgradnje objekata u blizini međunarodnih aerodroma. U dijelu planskih dokumenata u 2019. godini može se konstatovati napredak u vidu inkorporacije površina namijenjenih za zaštitu vazduhoplova u letu u odnosu na aerodrome u Podgorici i Tivtu. Ono što predstoji jeste ažuriranje podataka i publikovanje informacija u vezi dalekovodnih mreža, kao i objekata i stubova, iz nadležnosti Radio-difuznog centra.

- Tokom 2018. godine su realizovani nadzori svih subjekata koji učestvuju u procesu transporta opasnih materija, shodno Zakonu o prevozu opasnih materija. Po prvi put došlo je do nadzora u ovoj oblasti a tokom proteklog perioda u organizaciji Agencije je izvršena i odgovarajuća obuka lica u prepoznatim organizacijama koje se bave ovim poslovima. U 2019. godini je došlo do otklanjanja konstatovanih nalaza, a subjektima u ovoj oblasti je naglašena potreba povećane pažnje i pridržavanja regulatornih okvira. Transport, vazdušnim putem, opasnih materija koje su nepropisno označene ili ako kojim slučajem dođe do prevoza opasnih materija a čiji prevoz je zabranjen može dovesti do ugrožavanja sigurnosti ne samo vazduhoplova i putnika i posade u njemu, već i do ugrožavanja ljudi i materijalnih dobara na zemlji. Tokom 2019. godine je nastavljen povećan obim transporta ove vrste materija, broj restrikcija ili ograničenja prevoza opasnih materija takođe biva sve veći i složeniji, te i tokom 2020. godine treba da budu nastavljene aktivnosti u cilju promocije regulatornog okvira, naročito u odnosu na subjekte koji učestvuju u prevozu opasnih materija vazdušnim putem.
- Već godinama unazad broj aktivnosti u oblasti bespilotnih vazduhoplova biva sve intenzivniji. Broj registrovanih operatora bespilotnih vazduhoplova se povećava, eksponencijalno. Pored rada na zaokruživanju regulatornog okvira i na njegovoj promociji, stručne službe Agencije ostvaruju koordinaciju i komunikaciju sa nizom organa i institucija u Crnoj Gori a koje su na bilo koji način uključene po pitanju upotrebe bespilotnih vazduhoplova. Tu posebno treba istaći značaj uspostavljene saradnje sa Upravom policije, koja će se dodatno konkretizovati i u narednom periodu. Vrlo značajni resursi Agencije se opredjeljuju u cilju medijskih nastupa i komunikacije putem društvenih mreža u vezi sa upotrebom bespilotnih vazduhoplova. Izvjesno je da će se tokom 2020. godine nastaviti prisutan trend rasta svih aktivnosti u vezi sa bespilotnim vazduhoplovima.

Iz spektra aktivnosti ovog sektora za 2020. godinu izdvajaju se sljedeće:

- U 2020. godini od strane ICAO-a očekuje se objavljivanje izmjena i dopuna standarda i preporuka u Dijelu I i Dijelu II (*Volume I* i *Volume II*) Aneksa 14, te će nakon toga doći do aktivnosti transponovanja i implementacije novih standarda i preporuka.
- Uskoro se očekuje publikovanje standarda i preporuka za Globalni format izvještavanja stanja poletno sletne staze, u oblasti aerodroma i oblasti operacija vazduhoplova, i predviđeno je da primjenjivost ovih zahtjeva bude novembar 2020. godine. Agenciji predstoje aktivnosti u cilju promocije ovih regulatornih okvira i aktivnosti u cilju upoznavanja predstavnike vazduhoplovnih subjekata sa ovim zahtjevima.

- Uredba EU broj 139/2014 za oblast aerodroma već je objavljena u „Službenom listu Crne Gore“, a njena odložena primjena predviđena je od sredine 2021. godine. Ova uredba predstavlja veliki zaokret u odnosu na postojeće regulatorno uređenje, za oblast aerodroma, tako da aktivnosti na njenoj implementaciji moraju biti pažljivo planirane. U tom kontekstu potrebno je da u aktivnosti implementacije operator aerodroma, sve vrijeme, bude aktivan učesnik. Izvjesno je da će aktuelni postupak sertifikacije aerodroma, odnosno njegovo upitno okončanje, jako otežati postupak prevođenja aerodroma na bitno zahtjevniji regulatorni režim. Tokom 2020. godine trebalo bi da se okončaju aktivnosti na izradi internih dokumenata u vezi implementacije ove uredbe, a nastaviće se dalje aktivnosti na edukaciji nadzornika u oblasti aerodroma, kroz uspostavljenu međunarodnu saradnju i projekte, u vidu razmjene stručnog osoblja i/ili prisustva nadzornika Agencije određenim procesima sertifikacije ili nadzora u državama Evropske unije koje su ovu uredbu implementirale.
- Tokom 2019. godine realizovan je nadzor EASA-e u oblasti ATM/ANS i tom prilikom konstatovani su određeni nalazi u odnosu na upotrebu letilišta kojima je izdato odobrenje za upotrebu aerodroma – „Kapino polje“ u Nikšiću i „Ćemovsko polje“ u Podgorici. Otklanjanje ovih nalaza zahtijevaće aktivnosti operatora letilišta te će u tom pravcu biti usmjerene određene aktivnosti iz domena nadležnosti Odsjeka aerodroma, uz koordinaciju tih aktivnosti sa Sektorom za sigurnost vazdušne plovidbe.
- Donošenje rješenja o odobravanju vanaerodromskog slijetanja i polijetanja, shodno Pravilniku o uslovima i načinu za vanaerodromsko slijetanje i polijetanje (VASP) („Službeni list CG“, broj 79/17) i dalje će ostati jedna od značajnih obaveza i to sa povećanim intenzitetom tokom ljetnjih mjeseci.
- Davanje saglasnosti za izgradnju i postavljanje novih vazduhoplovnih prepreka, kao i procjena naknadno identifikovanih vazduhoplovnih prepreka, ostaće jedna od obaveza pri čemu se očekuje da dođe do okončanja postupaka označavanja već identifikovanih vazduhoplovnih prepreka za koje su izdati nalozi za označavanje.
- U oblasti licenciranja je tokom proteklog perioda došlo do značajnih regulatornih promjena koje su uslovile potrebu za izmjenom internih dokumenata ali i do aktivnosti u cilju implementacije ovih zahtjeva od strane odobrenih organizacija za obuku. Tokom 2020. godine će se posebno voditi računa o stepenu implementacije novih regulatornih zahtjeva kod odobrenih organizacija za obuku.
- Stručne službe će nastaviti sa realizacijom ispita i provjera za nosioce dozvola pilota i za očekivati je da ova aktivnost dobije na dinamici shodno brzini pristupanja Crne Gore EU.
- Aktivnost nadzor „Ispitivača u letu“ (*Flight examiner*) ostaje kao jedna od jako zahtjevnih obaveza, naročito imajući u vidu da aktivnosti ovih ispitivača nije moguće planirati.
- Produženje i izdavanje dozvola i ovlašćenja letačkog osoblja, kao i osoblja za održavanje vazduhoplova.
- Tokom 2019. godine nije došlo do organizovanja radionica sa pilotima paraglajdera, u cilju promocije sigurnosti, ali je bilo intenzivnih kontakata sa predstavnicima Paraglajding saveza Crne Gore, ali i pojedinačnih kontakata sa pilotima paraglajdera. Izvjesno je da u oblasti paraglajdinga treba da postoji jako intenzivna komunikacija sa pilotima paraglajdera i efekti ove komunikacije se najbolje postižu kroz komunikaciju sa paraglajding savezima ili

organizacijama, pri čemu ostaje otvorena mogućnost organizacije radionice u cilju promocije sigurnosti vazdušnog saobraćaja.

- Tokom 2019. godine izvršene su i u 2020. godini se planiraju brojne aktivnosti u pogledu preuzimanja i implementacija regulatornog okvira u oblasti generalne avijacije i to u oblastima operacija, plovidbenosti i licenciranja letачkog osoblja. Značajni resursi će biti usmjereni u ovom pravcu, i to dominantno u oblasti plovidbenosti vazduhoplova.
- Izdavanje Uvjerenja o plovidbenosti, potvrda o provjeri plovidbenosti i odobravanje Programa održavanja, kako za vazduhoplove koji su već u Registru civilnih vazduhoplova tako i za vazduhoplove za koje se očekuje da budu upisani u ovaj registar.
- Obavljanje inspekcija vazduhoplova shodno Planu pregleda vazduhoplova za 2020. godinu, tzv. ACAM Plan (*Aircraft Continuing Airworthiness Monitoring – ACAM*).
- Tokom 2020. godine predviđeno je preuzimanje dvije uredbe Evropske unije iz oblasti upotrebe bespilotnih vazduhoplova. Jedna od njih će biti donešena od strane Agencije dok druga, u vezi sa standardima proizvoda, treba da bude donešena od strane Ministarstva. Obje uredbe su jako složene, sa zahtjevima koji sežu i van obuhvata Zakona o vazdušnom saobraćaju. Tu se prije svega radi o pitanjima zaštite podataka o ličnosti, pitanjima bezbjednosti, pitanjima osiguranja i dr., koja treba da budu razmotrena sa drugim nadležnim organima i institucijama. Utoliko je kompleksnije pitanje, ne samo preuzimanja, već i mogućnosti implementacije ovako usvojenih regulatornih rješenja. Usvajanje ovih uredbi zahtijevaće i intenzivnu komunikaciju kako sa operatorima dronova tako i sa javnošću.
- Redovan nadzor odobrenih organizacija za održavanje Part 145,
- Nadzor odobrenih organizacija za obezbjeđenje kontinuirane plovidbenosti,
- Odobravanje inicijalnih izdanja i promjena priručnika vazduhoplovnih subjekata i njihove tehničke dokumentacije,
- Obavljanje inspekcija na platformi, avionu i inspekcija u letu (RAMP i SANA) shodno Planu RAMP/SANA inspekcija za 2020. godinu i shodno Planu inspeksijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2020. godinu,
- Nastavak organizovanja radionica sa ciljem obnove i unapređenja znanja vazduhoplovnih subjekata i lica u oblasti regulatornih zahtjeva naročito u pogledu postojanja i funkcionisanja Sistema upravljanja sigurnošću (*Safety Management System – SMS*) i Sistema za praćenje usklađenosti (*Compliance Monitoring System – CMS*),
- Implementacija novog izdanja Nacionalnog programa sigurnosti vazdušnog saobraćaja i Nacionalnog plana sigurnosti,
- Priprema, objavljivanje i revizije Sigurnosnih naloga (*Safety Orders*), Sigurnosnih informacija (*Safety Information*) i Alternativnih načina usaglašavanja (*AltMOC*), tamo gdje se smatra potrebnim,
- Unapređenje modela za planiranje nadzorničkih aktivnosti u odnosu na procijenjene rizike,
- Implementacija sistema provjere kompetencija nadzornika,
- Revizija internih sektorskih priručnika kao posljedica promjene regulatornih rješenja i uvođenja Sistema upravljanja dokumentima i procesima na nivou Agencije,

- Konstantne aktivnosti na popunjavanju ICAO baze podataka bilo kao posljedica regulatornih promjena, bilo kao posljedica organizacionih ili drugih promjena koje zahtijevaju reakciju u ovoj bazi ili usljed otklanjanja nalaza konstatovanih tokom ICAO kontrolne posjete.

Kada je u pitanju **utvrđivanje uzroka ugrožavanja sigurnosti vazduhoplova, nesreća i ozbiljnih nezgoda vazduhoplova** treba podsjetiti da je, u skladu sa Zakonom o vazдушnom saobraćaju, Odlukom Vlade Crne Gore od 11. decembra 2014. godine, osnovana Nacionalna komisija za istraživanje nesreća i ozbiljnih nezgoda vazduhoplova, vanrednih događaja koji ugrožavaju bezbjednost željezničkog saobraćaja i pomorskih nezgoda i nesreća, kao nezavisno tijelo. Navedeno rješenje podrazumijevalo je izmještanje aktivnosti koje se odnose na istraživanje, analizu i praćenje nesreća i ozbiljnih nezgoda van Agencije, ali, istovremeno, zadržavanje aktivnosti koje se odnose na istraživanje, analizu i praćenje nezgoda, kao i vođenje evidencije o tim događajima, unutar Agencije.

Sa ciljem da definišu pojedinačne i zajedničke aktivnosti u slučaju događaja koji ugrožavaju sigurnost, nezgoda, ozbiljnih nezgoda ili nesreća vazduhoplova, Nacionalna komisija za istraživanje nesreća i ozbiljnih nezgoda vazduhoplova, vanrednih događaja koji ugrožavaju bezbjednost željezničkog saobraćaja i pomorskih nezgoda i nesreća i Agencija potpisale su Sporazum o saradnji 17. septembra 2015. godine.

Aktivnosti Agencije u pogledu unapređenja dostignutog nivoa sigurnosti značajno su obilježile uspostavljene funkcije Menadžera sistema upravljanja sigurnošću (*Safety Manager*) i Menadžera sistema za praćenje usklađenosti (*Compliance Monitoring Manager*), i tijela Odbora za analizu sigurnosti (*Safety Review Board – SRB*) i Grupe za sigurnosne procjene (*Safety Risk Group – SRG*), doprinoseći istovremeno ukupnom kvalitetu rada Agencije.

Aktivnosti **Menadžera sistema upravljanja sigurnošću** (*Safety Manager*) se ogledaju kroz sljedeće:

Implementacija Nacionalnog programa sigurnosti vazdušnog saobraćaja

Primjena načela dobrog upravljanja sigurnošću ključna je za kontinuirano poboljšanje sigurnosti civilnog vazduhoplovstva, proaktivno upravljanje sigurnosnim rizicima i najbolju moguću upotrebu ograničenih tehničkih resursa. Na nivou Evropske unije definisan je zajednički okvir za planiranje i sprovođenje mjera za unaprjeđenje sigurnosti i formalno je regulisan status Evropskog programa i Plana sigurnosti vazdušnog saobraćaja (EASP & EPAS), odredbama Osnovne Uredbe (EU) 2018/1139. Zahtjevi EU su usaglašeni sa zahtjevima koji proističu iz odredbi ICAO Aneksa 19 Čikaške konvencije. Uz program sigurnosti izrađuje se i adekvatan plan sigurnosti koji sadrži mjere koje država planira preduzeti u cilju umanjenja prepoznatih sigurnosnih rizika. Agencija će početkom 2020. godine Nacionalnom odboru za upravljanje sigurnošću predložiti ažuriranu verziju Programa sigurnosti, a ovo podrazumijeva i ažuriranje Plana sigurnosti. S obzirom na usvojenu politiku sigurnosti, Agencija u skladu sa svojim nadležnostima kontinuirano radi na sprovođenju Programa sigurnosti i Plana sigurnosti i odlučna je u nastojanjima da razvija, implementira, održava i stalno unapređuje svoje procese kako bi se aktivnosti u civilnom vazduhoplovstvu na teritoriju i u vazдушnom prostoru Crne Gore održavale na najvišem mogućem nivou sigurnosti.

U skladu sa navedenim, od 2020. godine obaveza država je da godišnje izvještava EASA-u o stepenu implementacije akcija iz Plana sigurnosti, kao i o usaglašenosti nacionalnog Plana sigurnosti sa Evropskim planom sigurnosti vazdušnog saobraćaja. Rezultati dostavljenih izvještaja predmet su

analize na redovnim sastancima EASA tehničkog tijela za upravljanje sigurnošću (SM TeB) na kojem učešće uzima i predstavnik Agencije. Planirane aktivnosti za 2020. godinu ogledaju se kroz sledeće:

- Dostavljanje predloga Programa sigurnosti Nacionalnom odboru na dalje postupanje i upućivanje na Vladu radi usvajanja;
- Ažuriranje Plana sigurnosti,
- Ažuriranje dokumenta Sigurnosni indikatori,
- Dostavljanje ažuriranih dokumenata vazduhoplovnim subjektima,
- Organizovanje radionice za vazduhoplovne subjekte,
- Sprovođenje i implementacija regulatornih zahtjeva koji se odnose na Agenciju (*Authority Requirements*),
- Provera stepena implementacije identifikovanih akcija kod relevantnih vazduhoplovnih subjekata kroz ažuriranu verziju Plana sigurnosti,
- Obezbeđivanje odgovarajuće obuke i osveženja znanja za vazduhoplovne inspektore/nadzornike u cilju jačanja kompetencija neophodnih za razvoj i implementaciju sistema nadzora zasnovanog na riziku i performansama,
- Unapređenje sistema u vezi sa prikupljanjem, analizom, razmjenom i zaštitom sigurnosnih podataka u skladu sa Pravilnikom o obaveštavanju, analiziranju i praćenju (*follow-up*) događaja u civilnom vazduhoplovstvu („Službeni list CG“, broj 45/16),
- Redovna provjera adekvatnosti donijetih rješenja i politika,
- Definisane mjere za umanjene rizika na osnovu sprovedenih analiza,
- Učešće na međunarodnim radionicama koje se bave temom umanjene određenih rizika i distribucija informacija prema vazduhoplovnim subjektima,
- Praćenje studija, strategija, programa i planova razvijenih od strane ICAO, EASA-e i ostalih stručnih tijela,
- Unapređenje strukture propisa i procesa izrade nacrtu nacionalnih propisa, i dr.

U cilju obnove znanja i jačanja kompetencija Agencija će u 2020. godini organizovati obuku za dio zaposlenih, aktivno uključen u poslove povezane sa Nacionalnim programom sigurnosti vazdušnog saobraćaja. Obuka iz oblasti SSP/SMS sa zahtjevima ICAO Aneks 19 realizovaće se kroz EASA prepoznat trening razvijen kao e-learning modul.

Agencija će tokom 2020. godine aktivno učestvovati u unapređenju sigurnosne kulture kod vazduhoplovnih subjekata u Crnoj Gori i promociji Kulture povjerenja i pravičnosti (*Just Culture*) u skladu sa obavezama koje proizlaze iz Pravilnika o obaveštavanju, analiziranju i praćenju (*follow-up*) događaja u civilnom vazduhoplovstvu („Službeni list CG“, broj 45/16) i Plana sigurnosti u vazdušnom saobraćaju. Promocija sigurnosti je bitan element sistema upravljanja sigurnošću jer se kroz promociju pozitivnih primjera iz prakse i razmjenu sigurnosnih informacija kod svih subjekata podiže i sveukupan nivo svijesti i sigurnosti, čime se dodatno utiče na stvaranje pozitivne sigurnosne kulture. Agencija će u svrhu unapređenja vazduhoplovne sigurnosti i tokom 2020. godine nastaviti sa aktivnostima efikasne saradnje i komunikacije sa svim zainteresovanim stranama po pitanjima

sigurnosti civilnog vazduhoplovstva, podizanju kvaliteta izvještavanja, boljeg razumijevanja propisa i većeg stepena implementacije istih. Imajući ovo u vidu, tokom 2020. godine planira se organizacija radionice sa predstavnicima vazduhoplovnih subjekata nadležnih za poslove sigurnosti (*Focal Point, Safety Manager i sl.*) s ciljem podizanja sveukupne performanse vazduhoplovne sigurnosti kroz davanje aktivne podrške vazduhoplovnim subjektima, koordiniran pristup proaktivnom identifikovanju opasnosti različitih tehničkih domena na nacionalnom nivou, kao i usuglašavanje zajedničkih aktivnosti za kontrolu prepoznatih rizika sigurnosti.

Agencija će i u 2020. godini nastaviti sa obavljanjem stručnih poslova koji se odnose na sistem prijavljivanja događaja od značaja za sigurnost u vazdušnom saobraćaju, statistički pratiti trendove sigurnosti, pripremati izvještaj o sigurnosti.

U skladu sa obavezama koje proističu iz Plana sigurnosti, Agencija će 2020. godine nastaviti sa aktivnostima u dijelu dalje promocije i podsticanja operatora vazduhoplova da razvija sistem FDM (sistem praćenja podataka o letu) i u svoje programe uvrsti i definiše događaje koji su od značaja za smanjenje rizika prepoznatih u Planu sigurnosti. Agencija je tokom 2018. godine inicirala regionalnu saradnju po ovom pitanju i ta aktivnost se nastavila i u 2019. godini, a za očekivati je da komunikacija bude zastupljena i u 2020. godini, jer su pozitivno ocijenile inicijativu vazduhoplovne vlasti u regionu i operatori vazduhoplova koji su uzeli učešće. Potrebno je razvijati pristup na način da se vazduhoplovnoj industriji pruži jača podrška motivacijom, promocijom FDM-a i postavljanjem jednostavnijih i kratkoročnijih zadataka. S tim u vezi, tokom 2020. godine Agencija planira da učestvuje na regionalnom FDM forumu s ciljem jačanja saradnje na regionalnom nivou. Osnovni smisao foruma je razmjena podataka u vezi sigurnosti i pokretanje dijaloga među operatorima, pronalaženje zajedničkih rizika, te razmatranje mogućnosti kako te rizike pratiti kroz FDM sistem.

S obzirom na sve veću upotrebu sistema bespilotnih vazduhoplova u svakodnevnom životu, Agencija će razmotriti uvrštavanje indikatora vezanih za operacije sistema bespilotnih vazduhoplova u već definisane nacionalne sigurnosne indikatore. Od ostalih aktivnosti tokom 2020. godine, Agencija će aktivno raditi na nastavku aktivnosti vezanih za promociju i jačanje sigurnosne kulture među pripadnicima generalne avijacije.

Upravljanje sigurnosnim rizicima

ICAO definiše Sistem upravljanja sigurnošću (SMS) kao „sistemski pristup upravljanja sigurnošću, koji uključuje potrebnu organizacijsku strukturu, odgovornosti, politike i postupke“. Proces upravljanja sigurnosnim rizicima je bitan element tog sistema. U skladu sa internim sistemom upravljanja sigurnošću, u Agenciji se prikupljaju i obrađuju sve prijave o događajima koji su od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja. Trend događaja se analizira na radu SRG, a rezultati i predlozi daljih mjera se dostavljaju SRB. Izvještaj o događajima se takođe dostavlja SRB.

Svaka prijava se analizira u cilju identifikacije opasnosti, procjene rizika i definisanja mjera za umanjeње rizika, ukoliko je primjenljivo, a prikupljeni podaci se prate radi definisanja sigurnosnih indikatora (*safety indicator*) i sigurnosnih ciljeva (*safety targets*), kao važnih elemenata Nacionalnog programa sigurnosti vazdušnog saobraćaja.

Izvještaj podrazumijeva statistički obrađene podatke prikupljene putem reaktivnog i proaktivnog procesa upravljanja sigurnošću, tj. podaci o događajima prijavljeni putem sistema obaveznog i dobrovoljnog prijavljivanja (MOR i VOR). Svi prijavljeni događaji prate se po kategorijama i

indikatorima definisanim u dokumentu Sigurnosni indikatori. Za svaki indikator određene su granične vrijednosti, a trendovi kretanja istih se prate i analiziraju. Značajnija odstupanja se detaljnije analiziraju i u slučaju prepoznavanja opasnosti omogućavaju definisanje aktivnosti usmjerenih na smanjivanje rizika i po potrebi predlaganje izmjene Nacionalnog programa sigurnosti vazdušnog saobraćaja.

U skladu sa pristupom navedenim u EPAS-u (*European Plan for Aviation Safety*), sigurnosni indikatori u Crnoj Gori se grupišu i definišu u tri kategorije. Sigurnosni indikatori prve kategorije koji po svojoj suštini odgovaraju ICAO indikatorima ozbiljnih posljedica, odnose se na praćenje i mjerenje pojava koje za rezultat imaju ozbiljne posljedice, kao što su nesreće ili ozbiljne nezgode. Sigurnosni indikatori druge kategorije se koriste kako bi se vršilo praćenje djelova sistema gdje je neophodno primijeniti sigurnosne mjere i aktivnosti. Sigurnosni indikatori treće kategorije se koriste kako bi se dobile informacije o efektivnosti sigurnosnih mjera, inicijativa i aktivnosti.

Utvrđivanje sigurnosnih indikatora u Crnoj Gori vrši se u skladu sa ICAO preporukama i principima i principima i metodologijom koje se koriste na nivou Evrope (EPAS). Pored toga, razvijeni su i posebni nacionalni indikatori kako bi se uvažile i specifične okolnosti za Crnu Goru. Vazduhoplovni subjekti su u obavezi da prate sigurnosne indikatore, svih kategorija, kao i ciljeve u vezi sa njima, a u slučaju da cijene da određeni indikator nije relevantan za vrstu njihove aktivnosti to treba deklarirati u relevantnim i odobrenim dokumentima. Vazduhoplovni subjekti su u obavezi da mjere relevantne sigurnosne indikatore i dostižu postavljene sigurnosne ciljeve, preduzimanjem definisanih aktivnosti u odnosu na svaki od postavljenih ciljeva.

Sigurnosni indikatori i ciljevi se analiziraju svake godine. Na svake dvije godine, shodno rezultatima pregleda, donose se izmjene dokumenta Sigurnosni indikatori i utvrđuju se sigurnosni ciljevi za naredni period.

Kada je riječ o ciljevima koji se žele postići u domenu sigurnosti, Agencija ih je još ranije prepoznala kroz listu „indikatora procesa“. Lista indikatora je ažurirana početkom 2019. godine, kao rezultat intenzivne saradnje sa ekspertima Evropske komisije u okviru projekta EASA IPA 4, i tom prilikom Agencija je predvidjela set indikatora koji se odnose na njene procese i set indikatora koji se odnose na operacije vazdušnog saobraćaja (tiču se, uglavnom, praćenja događaja). Nakon analize na SRB, odlukom direktora donijet je dokument Lista sigurnosnih indikatora, kojom se utvrđuju sigurnosni indikatori procesa (Agencija) i sigurnosnih performansi (operacije vazdušnog saobraćaja) a koji će se, u smislu načina i stepena ostvarivanja utvrđenih ciljeva, pomno pratiti u Agenciji. Cilj je da se do kraja januara 2020. godine izrade konačni rezultati za 2019. godinu.

Sigurnosni indikatori su pokazatelji sigurnosnih performansi, koji se utvrđuju u cilju uspostavljanja sistematskih i stalnih metoda kontrole i predstavljaju način za strukturiranje velikog broja podataka iz različitih izvora.

Lista sigurnosnih indikatora obezbjeđuje bolje praćenje i utvrđivanje prioriteta identifikovanih oblasti u pogledu sigurnosti i pruža smjernice i pomoć zaposlenima u Agenciji u procesu odlučivanja.

Sigurnosni indikatori pojedinih procesa:

1. Procenat efektivne implementacije ICAO standrada (ICAO EI) – Agencija je predvidjela ispunjenje cilja za vrijednosti veće od 85%. Određena je vrijednost koja je i veća od prosječne

- vrijednosti u EUR regionu. Pored toga, otklanjanje ICAO nalaza u definisanim rokovima predviđeno je u maksimalnom procentu – 100%.
2. EASA standardizacije provjere (nalazi) – predviđena vrijednost za ispunjenje cilja predstavlja rezultat sa brojem nalaza <5 kategorije C and 0 kategorije D, uz potpunu realizaciju aktivnosti iz Korekcionog akcionog plana (CAP) u dogovorenim vremenskim rokovima. Dakle, cilj Agencije po pitanju otklanjanja nalaza EASA standardizacionih provjera u definisanim rokovima je maksimalan procenat – 100%.
 3. Ograničenja nastala identifikacijom značajnih umanjena sigurnosti (*Significant Safety Concern – SSC*) – definisan cilj za ovaj indikator je 0.
 4. Sigurnosne preporuke izdate kao rezultat analiza nesreća (KINNS) – ovdje je definisan cilj da se sve preporuke, a koje su potvrđene i od strane subjekata na koje se konkretna preporuka odnosi, implementiraju u predefinisanim rokovima, kao i da se izbjegne ponavljanje istih. Trenutno stanje je da pojedine Sigurnosne preporuke još uvijek imaju status „otvoreno“. Cilj Agencije za 2020. godinu je implementacija svih sigurnosnih preporuka identifikovanih kroz izvještaje KINNS.
 5. Agencija je prepoznala i indikator koji se odnosi na implementaciju regulative, uz definisani cilj – implementacija relevantne ICAO/EASA/EU regulative na vrijeme. Zbog kompleksnosti ovog segmenta nije jednostavno postaviti relevantne kriterijume i u potpunosti mjerljive ciljeve koji bi mogli biti postignuti u zadovoljavajućoj mjeri, ali će u cilju omogućavanja realne i mjerljive efikasnosti svakako posebna pažnja biti posvećena pripremi Plana pripreme podzakonskih akata za 2020. godinu i njegovoj realizaciji.
 6. Takođe, Agencija je definisala niz indikatora u vezi sa aktivnostima nadzora: „zrelost“ sistema kod vazduhoplovnih subjekata sa aspekta regulatornih zahtjeva (cilj ovako definisanog indikatora predstavlja efikasno praćenje broja nalaza nivoa 1 i 2, kvaliteta Korektivnih akcionih planova (CAP) kao i vremenskih rokova za reakciju subjekata po određenim nalazima), SAFA inspekcije, nadzor SMS subjekata po pojedinim oblastima (AOC, ANSP i ADR), ispunjenje zacrtanog plana nadzora – odnos broja izvršenih nadzora u odnosu na broj planiranih. Agencija je postavila cilj – 95%, pri čemu je prihvatljiv nivo ispunjenja za godinu – 80%.
 7. Agencija je definisala i indikatore koje prate eksterne posjete (npr. IOSA u MGX) kao i set ECAC ALoSP indikatora (ovo se odnosi na pružaoca usluga u vazdušnoj plovodbi – SMATSA d.o.o.).
 8. U dijelu promotivnih aktivnosti u oblasti sigurnosti Agencija je definisala indikatore za oba međunarodna aerodroma – objavljivanje sigurnosnih biltena sa svim potrebnim informacijama za operatore koji namjeravaju ili već vrše operacije na/sa aerodroma u Podgorici i Tivtu. U okviru ove kategorije dodatno je planirano razvijanje metodologije praćenja efikasnosti novouspostavljene Facebook stranice Agencije i drugih promotivnih aktivnosti.
 9. Imajući u vidu značaj kompetencija svojih zaposlenih Agencija je definisala niz indikatora koji to prate, a u vezi su sa obukama i planom obuka. Prati se stepen implementacije obuke za inspektore/nadzornike u dijelu SSP/SMS; tehnika vršenja nadzora, određenih obuka karakterističnih za pojedine pozicije, a posebno se prate kompetencije FOI, inspektora za plovodbenost, aerodrome i pružaoca usluga u vazdušnoj plovodbi. Ovu vrstu indikatora Agencija će nastojati proširiti i za oblast bezbjednosti (*Security*). Predmetni indikatori, u

svakom slučaju, imaju za cilj praćenje efikasnosti sistema treninga u Agenciji, odnos broja planiranih i broja izvršenih obuka i prilagođavanje obuka potrebama za konkretnu godinu.

10. Na kraju, Agencija je definisala set indikatora koji se odnose na nadzor na bazi performansi (*Performance based oversight*), sigurnosne procjene, hazard log-ove, akcije preduzete u odnosu na identifikovane rizike, kao i na vezu nadzora sa SSP akcijama. Ovim indikatorima Agencija nastoji da sveobuhvatno prati efikasnost ranije definisanog procesa upravljanja sigurnosnim rizicima.

Izvor podataka je ECCAIRS baza – softver koji koristi Agencija za potrebe unosa podataka iz prijava o događajima. ECCAIRS koriste i države članice Evropske unije. Agencija administrira podatke o događajima u bazi putem instalirane aplikacije *ECCAIRS Browser*, uključujući reviziju podataka, unos preliminarne i završne analize (kada je primjenljivo). Uredba EU koja je na snazi zahtijeva standardizaciju podataka radi olakšavanja njihove razmjene, kao i kompatibilnost sa softverom ECCAIRS i klasifikacijom ICAO ADREP-a, te će se tokom 2020. godine raditi na daljnjem usklađivanju i implementaciji zahtjeva Pravilnika o obavještanju, analiziranju i praćenju (follow-up) događaja u civilnom vazduhoplovstvu („Službeni list CG“, broj 45/16), u svim oblastima.

I tokom 2020. godine Agencija će nastaviti održavati redovne sastanke SRG i SRB u cilju analize Izvještaja o sigurnosti, praćenja performansi sigurnosti, definisanja prioriteta i osiguravanja sprovođenja aktivnosti za kontrolu i umanjenje rizika.

U skladu sa zahtjevima koji uređuju sistem upravljanja nadležnih tijela (ARx zahtjevi), Agencija je uspostavila proces identifikacije i kontrole internih rizika koji bi mogli uticati na sposobnosti Agencije u sprovođenju aktivnosti nadzora. Sve identifikovane opasnosti se sistemski i proaktivno analiziraju kroz Bazu opasnosti i rizika Agencije (tzv. *Hazard Log*) uzimajući u obzir ljudske faktore i organizacionu strukturu Agencije, ključne procese, interne i eksterne procese, saradnju, promjene itd.

Predstavnici Agencije će tokom 2020. godine aktivno učestvovati u radu ICAO RASG tijela, EASA SM TeB tijela, Mreže analitičara EASA-e (*Network of analysts – NoA*) će kontinuirano razmjenjivati informacije o sigurnosti sa EASA-om i ostalim državama članicama kroz NoA grupu kako bi se omogućila adekvatna analiza podataka o sigurnosti na evropskom nivou. Za iste potrebe nastaviće se i sa komunikacijom sa predstavnicima ICAO EUR NAT kancelarije.

Agencija učestvuje i u radu EUROCONTROL AST radne grupe čija je namjena, između ostalog, da među zemljama članicama EUROCONTROL-a osigura unapređivanje procesa prijavljivanja događaja od značaja za sigurnost iz dijela ATM/ANS, kao i da unaprijedi razmjenu i analizu informacija o nacionalnim ključnim rizicima u ovoj oblasti.

Promocija sigurnosti kod vazduhoplovnih subjekata

Promocija sigurnosti je jedna od četiri osnovne komponente sistema upravljanja sigurnošću (SMS). Kroz promociju pozitivnih primjera iz prakse i razmjenu sigurnosnih informacija kod svih učesnika, podiže se i sveukupan nivo svijesti i sigurnosti. Na ovaj način se stvara pozitivna sigurnosna kultura.

Agencija je u cilju unapređenja vazduhoplovne kulture i promocije sigurnosti u vazduhoplovnoj zajednici aktivnostima za 2020. godinu predvidjela pružanje pomoći vazduhoplovnoj zajednici u razumijevanju i implementaciji propisa, unapređenje sadržaja i funkcionalnosti internet stranice Agencije, promocije najbolje prakse itd. Svjesni toga da su društvene mreže postale svojevrsni mediji i kanali informisanja, Agencija je tokom 2019. godine otvorila zvaničan nalog na Fejsbuku. Cilj ove aktivnosti jeste da komunikacijom preko Fejsbuka i povezane mreže Instagram dopremo i do onih

korisnika koje nismo možda obuhvatili prethodnih godina. Korišćenjem mogućnosti internet stranice i nastupom na društvenim mrežama Agencija želi osigurati nadogradnju postojećih funkcionalnosti prema potrebama korisnika na način da se omogući bolja distribucija informacija, olakšano i brže snalaženje u traženju određenih podataka i sl.

Agencija prepoznaje da postoje ograničene mogućnosti vazduhoplovne industrije da prati i primjenjuje opsežne i brze promjene u propisima, tako da će i aktivnostima u 2020. godini nastojati da pruži potrebne informacije, podršku, obuku i savjete kako bi se propisi implementirali što brže i efikasnije.

Aktivnosti **Menadžera sistema za praćenje usklađenosti** (*Compliance Monitoring Manager*) za 2020. godinu zasnivaju se na posebnom dokumentu – Planu za praćenje usklađenosti za 2020. godinu. Plan za praćenje usklađenosti polazi od činjenice da sve oblasti pokrivene Osnovnom uredbom 216/2008 i implementacionim pravilima koja iz nje proizilaze, a koja su na snazi u Crnoj Gori, moraju biti predmet provjere sistema za praćenje usklađenosti.

Redovne aktivnosti Menadžera sistema za praćenje usklađenosti podrazumijevaju vršenje nadzora i, u slučaju identifikacije neusklađenosti, analizu inicijalnih uzroka njihovog postojanja, prihvatanje korektivnih mjera za njihovo otklanjanje i verifikaciju efikasnosti prihvaćenih korektivnih mjera. Podrazumijevajuća aktivnost u ovom procesu je obavješćavanje direktora i pomoćnika direktora Agencije, direktora sektora i rukovodilaca referata o postojanju neusklađenosti. Konačan Izvještaj o radu sistema za praćenje usklađenosti koji, kao bitan instrument rukovodstva Agencije u cilju otklanjanja uočenih neusklađenosti treba da bude detaljan, sveobuhvatan i dokumentovan, podnosi se direktoru na kraju godine.

Osnovna djelatnost službe za praćenje usaglašenosti obavljanja poslova sa propisanim zahtjevima će se odvijati kroz sljedeće aktivnosti:

- procjena kvaliteta rada i procesa rada Agencije kroz interne nadzore, odnosno usaglašenost aktivnosti Agencije u odnosu na regulatorne zahtjeve, međunarodne standarde i interne akte i procedure,
- eventualne izmjene i dopune Priručnika za praćenje usklađenosti radi uključivanja oblasti koje postaju dio obaveznih nadzora *Compliance Monitoring*-a tokom 2020. godine,
- izrada Plana nadzora za praćenje usklađenosti za 2020. godinu,
- kompilacija jedinstvenog Plana inpekcijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za 2020. godinu,
- usaglašavanje sadržaja korektivnih mjera sistema za praćenje usklađenosti i rokova za njihovu realizaciju sa nosiocima aktivnosti korektivnih mjera,
- izrada i distribucija izvještaja o utvrđenim nalazima i mjerama za njihovo otklanjanje,
- praćenje stanja ažurnosti internih priručnika i procedura Agencije koji su dio sistema upravljanja Agencijom,
- usaglašavanje svih internih priručnika u odnosu na prihvaćene standarde,
- praćenje i procjena blagovremenosti realizacije i efikasnosti korektivnih mjera koje se preduzimaju nakon eksternih nadzora.

U okviru **Odjeljenja za bezbjednost i olakšice vazdušnog saobraćaja** za 2020. godinu planirano je sljedeće:

- permanentno praćenje dosljedne implementacije projekta „Jedna bezbjednosna kontrola“ (*One Stop Security*), koji je počeo 01.03.2016. godine, i koordinacija aktivnosti sa Evropskom komisijom po pitanjima nadzora i razmjene podataka u slučaju eventualnih nedostataka, kao i druge aktivnosti usmjerene ka punoj implementaciji ovog projekta na evropskim aerodromima;
- razmatranje i sprovođenje sugestija/preporuka dobijenih od Komisije za procjenu rizika za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva za aerodrome u Podgorici i Tivtu, u cilju povećanja bezbjednosti na njima;
- razmatranje pitanja bezbjednosti javne zone na aerodromima, razmatranje i praćenje postojećih rješenja iz ove oblasti, kao i priprema preporuka za njeno poboljšanje i praćenje implementacije tih preporuka na oba međunarodna aerodroma, u Podgorici i Tivtu;
- praćenje odgovarajuće ICAO i EU regulative i usklađivanje nacionalne regulative sa promjenama u ICAO i EU regulativi;
- odobravanje opreme koja će se koristiti za KD kontrolu putnika, ručnog i/ili odvojenog prtljaga, tereta i pošte, vršenje nadzora prilikom puštanja u rad nove opreme na aerodromima u Podgorici i Tivtu;
- razmatranje ispunjenosti uslova i odobravanje novih službenih prolaza na aerodromima u Podgorici i Tivtu za KD kontrolu putnika i ručnog prtljaga;
- praćenje i analiza prijetnji po male aerodrome, uključujući i procjenu rizika za ove aerodrome, u skladu sa novom metodologijom ECAC-a;
- kontinuirano sprovođenje inspekcija prema svim subjektima civilnog vazduhoplovstva (operator aerodroma, pružalac usluge u vazdušnoj plovidbi, operatori vazduhoplova, regulisani agenti, regulisani snabdjevači, poznati pošiljaoci), u skladu sa Planom inspeksijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za 2020. godinu;
- nastavak procesa certifikacije KD kontrolora putnika i ručnog prtljaga, odvojenog prtljaga, tereta i zaliha, kao i pregleda vozila, korišćenjem novog softvera, nabavljenog 2018. godine, a čime se značajno podigao kvalitet završnog ispita za KD kontrolore svih kategorija;
- organizovanje/nadzor nad sprovođenjem obuke za lica koja vrše detekciju sumnjivog ponašanja;
- kreiranje programa certifikacije za lica koja obavljaju detekciju sumnjivog ponašanja;
- sprovođenje certifikacije lica koja vrše detekciju sumnjivog ponašanja na aerodromima u Podgorici i Tivtu, u skladu sa preporukama iz ECAC Doc. 30;
- sprovođenje procesa odobravanja poznatih pošiljalaca, u skladu sa nacionalnom regulativom;
- nastavak edukacije osoblja kroz stručna usavršavanja, uključujući i usavršavanje u pojedinim specijalizovanim oblastima bezbjednosti, organizovanje ponovne obuke za nacionalne auditore;

- kontinuirano vršenje nadzora nad procesom obuke iz bezbjednosti koja će se sprovoditi u 2020. godini u Školskom centru AD „Aerodromi CG” i Školskom centru „Montenegro Airlines”-a;
- nadzor nad sprovođenjem dodatnih mjera iz oblasti bezbjednosti, u skladu sa ICAO GASEP-om, kao i nacionalnim programom mjera za realizaciju ICAO GASEP preporuka, kao i zaključcima Nacionalnog odbora za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva;
- nadzor nad sprovođenjem bezbjednosne provjere, uključujući i dodatne bezbjednosne provjere lica zaposlenih u službi bezbjednosti operatora aerodroma;
- sprovođenje tajnih testova nad subjektima u civilnom vazduhoplovstvu, u skladu sa godišnjim planom testiranja;
- učestvovanje/nadzor nad sprovođenjem bezbjednosnih vježbi na aerodromima u Podgorici i Tivtu;
- razmatranje i odobravanje programa bezbjednosti pojedinih subjekata (operator aerodroma, operatori vazduhoplova, catering kompanije, poznati pošiljaoci, regulisani agenti);
- odobravanje liste regulisanih agenata i/ili poznatih pošiljalaca, u skladu sa eventualnim zahtjevima, kao i vršenje nadzora nad njihovim radom;
- kontinuirano praćenje i vršenje procjene rizika, odnosno prijetnji po bezbjednost u vazdušnom saobraćaju, a posebno na međunarodnim aerodromima u Crnoj Gori;
- analiziranje rezultata internih inspekcija i testova svih subjekata u vazdušnom saobraćaju koji ih sprovode;
- analiziranje rezultata dobijenih inspekcijama, kontrolnim posjetama i testovima, i preduzimanje odgovarajućih aktivnosti u skladu sa dobijenim rezultatima;
- kontinuirana komunikacija sa međunarodnim organizacijama koje se bave pitanjima bezbjednosti, posebno sa ECAC-om i ICAO-om;
- saradnja sa drugim nadzornim tijelima iz oblasti bezbjednosti iz regiona, u cilju razmjene iskustava;
- pripremanje materijala za sjednice Nacionalnog odbora za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva;
- pripremanje materijala za sjednice Nacionalnog odbora za olakšice u civilnom vazduhoplovstvu, po pitanju implementacije Nacionalnog programa iz ove oblasti na aerodromima u Podgorici i Tivtu;
- saradnja sa drugim organima državne uprave (Ministarstvo unutrašnjih poslova, Uprava policije i dr.) u cilju pune implementacije projekta uvođenja API podataka, kao i uključivanja u ICAO PKD program;
- saradnja sa drugim organima državne uprave (Ministarstvo unutrašnjih poslova, Uprava policije i dr.) u cilju sagledavanja mogućnosti vođenja i korišćenja PNR podataka;
- komunikacija sa međunarodnim organizacijama koje se bave pitanjima olakšica, posebno sa ECAC-om i ICAO-om;

- saradnja sa drugim nadzornim tijelima iz oblasti olakšica iz regiona, u cilju razmjene iskustava.

Referat za vazduhoplovnu medicinu je za 2020. godinu planirao sljedeće aktivnosti:

- sprovođenje i nadzor implementacije Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o posadi vazduhoplova („Službeni list CG”, broj 46/19), kojim je preuzeto više EU regulativa koje predstavljaju amandmane Uredbe EU br. 1178/2011, tj. Implementacione Uredbe komisije (EU) broj 2019/27 o izmjeni i dopuni Uredbe (EU) br. 1178/2011 o uspostavljanju tehničkih zahtjeva i administrativnih procedura u vezi sa letačkim posadama u civilnom vazduhoplovstvu u skladu sa Uredbom (EU) 2018/1139 Evropskog parlamenta i Savjeta,
- razvoj i implementacija nacionalnog zakonodavstva, uključujući i razvoj procedura, formi, lista za provjeru (Checklists) i priručnika iz vazduhoplovno-medicinske oblasti,
- certifikacija (izdavanje/produženje/obnova/suspenzija/ukidanje) vazduhoplovno-medicinskih organizacija i ljekara specijalista koji vrše zdravstvene preglede, pretrage i ocjenjivanje zdravstvene sposobnosti vazduhoplovnog osoblja,
- nadzor organizacije (ovlašćeni vazduhoplovno-medicinski centar, AeMC) i nadzor lica (ovlašćenih ljekara, AME-a), u skladu sa Planom inspekcijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za 2020. godinu,
- analiza rezultata sprovedenih nadzora i vrednovanje nalaza prikupljenih tokom nadzora u odnosu na značaj za sigurnost letenja,
- vođenje poslova ažuriranja Registra vazduhoplovnog osoblja, upisivanje podataka i određivanje broja za certifikaciju,
- priprema i održavanje kurseva obnove znanja za ovlašćene ljekare, vazduhoplovno-medicinske ispitivače, AME-e iz vazduhoplovne medicine,
- priprema i održavanje osnovne i napredne obuke iz vazduhoplovne medicine za zainteresovane ljekare specijaliste,
- saradnja i pomoć AME-ima i AeMC-u u donošenju odluke o zdravstvenoj sposobnosti kandidata u spornim slučajevima,
- razmatranje izvještaja medicinskih ispitivanja i ocjenjivanja zdravstvene sposobnosti, kao i kontinuirano ponovno vrednovanje procesa medicinske procjene sa pažnjom na identifikovanju oblasti povećanog medicinskog rizika,
- sprovođenje postupaka u slučaju gubitka zdravstvene sposobnosti kod vazduhoplovnog osoblja u toku važenja ljekarskog uvjerenja (suspenzija/oduzimanje) i analiziranje takvih događaja i medicinskih nalaza tokom medicinskih procjena da bi se identifikovali medicinski rizici,
- organizacija drugostepenog ljekarskog pregleda, po žalbi vazduhoplovnog osoblja na ocjenu zdravstvene sposobnosti,
- saradnja sa lekarima specijalistima koji učestvuju u spovođenju drugostepenog medicinskog pregleda vazduhoplovnog osoblja,
- saradnja sa Ministarstvom zdravlja, kancelarijom Svjetske zdravstvene organizacije u Crnoj Gori i Institutom za javno zdravlje u oblasti medicinskih tema važnih za vazduhoplovnu

medicinu, kao i aktivno učestvovanje u izradi Plana reagovanja kod pojave zarazne bolesti u avio saobraćaju koja predstavlja rizik za javno zdravlje,

- praćenje objava i preporuka Svjetske zdravstvene organizacije, ICAO-a i EASA-e u vezi sa zaraznim bolestima koje se šire vazdušnim transportom,
- saradnja sa ICAO CAPSCA organizacijom, čiji smo član, na prevenciji i upravljanju javnim zdravstvenim događajima u civilnom vazduhoplovstvu, kao i učešće u radu Kriznog menadžmenta u saradnji sa EUROCONTROL-om,
- transfer vazduhoplovno-medicinskih zapisa (SOLI transfer),
- sprovođenje postupka kod slučajeva konzumiranja psihoaktivnih supstanci i alkohola kod vazduhoplovnog osoblja, kao i po prijavama o sumnji u zdravstvenu sposobnost nosioca lješkarskog uvjerenja,
- čuvanje zapisa uz obavezno poštovanje Medicinske povjerljivosti po EU Uputstvu 95/46, Zakonu o zaštiti podataka o ličnosti („Službeni list CG“, br. 79/08, 70/09, 44/12 i 22/17) i Pravilniku o načinu označavanja i zaštite posebne kategorije ličnih podataka („Službeni list CG“, broj 11/11),
- saradnja sa Komisijom za istraživanje uzroka nesreća i ozbiljnih nezgoda u vazduhoplovstvu,
- u mjeri mogućeg, prisustvovanje međunarodnim obukama za osvježanje znanja iz vazduhoplovne medicine, EASA radionicama, sastancima medicinskih eksperata, forumima namijenjenim medicinskim vazduhoplovnim vlastima, evropskim i svjetskim vazduhoplovno-medicinskim kongresima, i relevantnim obukama koje se sprovode za zaposlene u Agenciji po Trening planu Agencije.

b) Vršenje inspekcijskog i kontinuiranog nadzora nad vazduhoplovnim subjektima i njihovim osobljem u cilju praćenja kontinuiranog ispunjavanja uslova i propisanih tehničkih zahtjeva na osnovu kojih im je Agencija izdala certifikat ili odobrenje

U cilju organizacije i sprovođenja efikasnih inspekcijskih i kontinuiranih nadzora nad vazduhoplovnim subjektima, Agencija na kraju svake godine priprema i usvaja Plan inspekcijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo, dokument kojim se za predstojeću kalendarsku godinu utvrđuju raspored i dinamika obavljanja inspekcijskih i kontinuiranih nadzora vazduhoplovnih subjekata koje, u skladu sa zakonom, podzakonskim aktima i aktima Agencije, vrše vazduhoplovni inspektori i nadzornici.

Plan inspekcijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2020. godinu omogućava bolje sagledavanje učešća aktivnosti inspekcijskih i kontinuiranih nadzora u ukupnom radu Agencije, što će doprinijeti ukupnom kvalitetu obavljanja poslova Agencije.

Pored Plana inspekcijskih i kontinuiranih nadzora, kao posebni dokumenti za 2020. godinu, do kraja decembra tekuće godine, usvajaju se Plan inspekcija – procjena sigurnosti vazduhoplova na platformi za 2020. godinu (SAFA i SANA Plan), Plan pregleda vazduhoplova za 2020. godinu (ACAM Plan) i Plan za praćenje usklađenosti za 2020. godinu.

IV Donošenje akata iz nadležnosti Agencije i pripremanje stručnih osnova za izradu podzakonskih akata iz nadležnosti Ministarstva

Članom 6 stav 1 tačka 9 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano je da Agencija donosi akte u skladu sa zakonom i akte radi sprovođenja ECAA sporazuma, drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a. U skladu sa navedenim propisanim ovlašćenjem, Agencija priprema podzakonske akte koje dostavlja na prethodnu saglasnost Ministarstvu. Nakon dobijene saglasnosti na predložene akte, Agencija ih dostavlja „Službenom listu Crne Gore“ na objavljivanje.

Takođe je članom 6 stav 1 tačka 10 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano da Agencija donosi akte kojima se nalaže preduzimanje mjera radi uspostavljanja sigurnosti funkcionalnog sistema u cilju zaštite sigurnosti vazdušnog saobraćaja (tzv. „Sigurnosne direktive“ (*Safety Directives*), „Sigurnosni nalozi“ (*Safety Orders*) i „Sigurnosne informacije“ (*Safety Information*), kojima se regulišu pojedina pitanja iz oblasti vazdušnog saobraćaja i prevazilaze nedostaci uočeni u primjeni propisa u praksi, a u cilju brzog reagovanja radi umanjenja konstatovanih rizika.

U skladu sa navedenim nadležnostima Agencije, Program rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2020. godinu obuhvata i normativne aktivnosti i poslove koje će Agencija obavljati u skladu sa navedenim odredbama ovog zakona.

a) Imajući u vidu navedenu činjenicu, saglasno odredbama zakona, u odnosu na prethodne godine Agenciji u 2020. godini predstoji manji obim aktivnosti u pogledu pripremanja akata čije donošenje je u njenoj nadležnosti, s obzirom da je u prethodnom periodu, od donošenja Zakona, značajan broj akata iz svoje nadležnosti, posebno one koji su bili prioritetni u pogledu donošenja, Agencija već donijela. Međutim, zbog česte izmjene EU regulative u oblasti vazdušnog saobraćaja, Agencija će i u 2020. godini preduzimati sve potrebne aktivnosti u cilju ažurnog usklađivanja nacionalnih propisa sa evropskom regulativom, tako da će ažurno donositi akte iz svoje nadležnosti, pripremati stručne osnove za izradu podzakonskih propisa čije je donošenje u nadležnosti Ministarstva, i pripremati izmjene i dopune opštih akata radi usklađivanja rada i poslovanja Agencije.

Odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaju omogućena je mnogo efikasnija i ažurnija harmonizacija propisa, odnosno usklađivanje podzakonskih propisa iz oblasti civilnog vazduhoplovstva sa evropskim propisima, odnosno pravnom tekovinom Evropske unije (*Acquis Communautaire*) u procesu pridruživanja Crne Gore Evropskoj uniji, što je ranije bilo značajno usporeno, imajući u vidu da naš pravni sistem ne predviđa neposrednu primjenu ili preuzimanje propisa Evropske unije. Imajući u vidu tačke 2 i 3 Aneksa II ECAA Sporazuma, koji je Crna Gora ratifikovala Zakonom o ratifikaciji („Službeni list RCG“, broj 62/07 i „Službeni list CG – Međunarodni ugovori“, broj 1/11), Crna Gora se u oblasti vazdušnog saobraćaja može smatrati državom članicom Evropske unije.

Propisivanjem ovlašćenja Agenciji u pogledu donošenja akata u skladu sa zakonom i akata radi sprovođenja ECAA sporazuma, drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a, omogućena je blagovremena realizacija obaveza usklađivanja propisa na koje se Crna Gora obavezala zaključenim i potvrđenim međunarodnim ugovorima, odnosno znatno ažurnije i efikasnije usklađivanje nacionalnih propisa sa propisima Evropske unije, koji su podložni čestim izmjenama i dopunama. Stvoreni su uslovi za dinamičnu harmonizaciju nacionalnog zakonodavstva sa propisima EU, što predstavlja ključni prioritet u okviru procesa pristupanja Evropskoj uniji. Kao rezultat ažurnog usklađivanja nacionalnih propisa sa propisima EU, koji je u proteklom periodu ostvarila Agencija donošenjem podzakonskih akata, stvoreni su svi preduslovi da Crna Gora dobije odluku o završetku I tranzicione faze utvrđene ECAA Sporazumom (preuzimanje EU regulative iz Aneksa I ovog sporazuma), na osnovu koje se kvalifikuje za prelaz na sljedeći tranzicioni period ili za potpuno uključivanje u Zajedničko evropsko vazduhoplovno područje.

Crna Gora je ispunila gotovo sve obaveze iz I tranzicionog perioda i čeka odluku Evropske komisije koja će verifikovati završetak ove faze i prelazak na sljedeći tranzicioni period ili za potpuno uključivanje u Zajedničko evropsko vazduhoplovno područje. Jedina preostala obaveza iz domena vazduhoplovstva koju je neophodno realizovati, saglasno zaključku iz Izvještaja eksperata Evropske komisije, koji su zaduženi za utvrđivanje stepena implementacije legislative EU navedene u Aneksu I ECAA Sporazuma, je usklađivanje odredbe člana 38 Zakona o vazдушnom saobraćaju sa evropskom regulativom kojom su propisana zajednička pravila za obavljanje vazdušnog prevoza u Zajednici – Uredbom Evropskog parlamenta i Savjeta (EU) br. 1008/2008 od 24. septembra 2008. godine o zajedničkim pravilima za obavljanje vazdušnog prevoza u Uniji, zbog potrebe adekvatnog transponovanja navedene regulative, prvenstveno u dijelu slobodnog formiranja cijene prevoza u komercijalnom vazдушnom saobraćaju i transparentnog iskazivanja svih stavki za obračun cijene prevoza, kao i propisivanje adekvatne kazne za nepoštovanje odredaba navedene regulative. Par preostalih otvorenih pitanja iz oblasti ekonomskih propisa ne spadaju u domen vazduhoplovstva – odnose se na zaštitu prava potrošača i neka osnovna prava za zaštitu radnika.

Navedena zakonska rješenja u pogledu nadležnosti za donošenje podzakonskih akata su u dosadašnjoj primjeni dala odlične rezultate, jer su omogućila mnogo efikasnije usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa propisima EU, što predstavlja osnovu za uspješno uključivanje u evropske i svjetske integracione procese u oblasti vazduhoplovstva, kao i za uvođenje i primjenu međunarodnih vazduhoplovnih propisa, standarda i tehničkih pravila, i prihvatanje međunarodne vazduhoplovne prakse kao garancije dostizanja najviših standarda sigurnosti i bezbjednosti u oblasti civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori.

Polazeći od značaja poslova u okviru prenešenih ovlašćenja, Agencija na početku godine utvrđuje obaveze iz svoje nadležnosti u pogledu donošenja akata, utvrđivanjem Plana pripreme podzakonskih akata koje treba da donese Agencija u toku te godine, sa precizno utvrđenom dinamikom donošenja pojedinih akata i određenim nosiocima realizacije utvrđenih aktivnosti. Plan pripreme podzakonskih akata treba da sadrži – naziv akta, razloge zbog kojih se predlaže njegovo donošenje, pravni osnov za donošenje akta, eventualnu zasnovanost na određenom međunarodnom aktu (novi ICAO standardi i preporučene prakse i/ili izmjene i dopune postojećeg

ICAO standarda i preporučenih praksi, novi propis Evropske unije ili izmjene i dopune postojećeg), rok u kojem bi akt trebalo da se donese, kao i naziv organizacionih jedinica koje treba da učestvuju u pripremi akta.

Od dana stupanja na snagu Zakona o vazdušnom saobraćaju Agencija je donijela i u „Službenom listu Crne Gore“ objavila ukupno 145 podzakonskih akata iz svoje nadležnosti, kojima se u najvećem dijelu preuzimaju propisi EU iz oblasti civilnog vazduhoplovstva. Navedeni podatak o broju donešenih akata za period od sedam godina od dana stupanja na snagu novog zakona dovoljan je dokaz o značaju propisivanja ovlašćenja Agenciji za donošenje akata, jer je, poređenja radi, za period važenja prethodnog zakona, od skoro četiri godine, donijeto svega 15 podzakonskih akata.

Agencija će u toku 2020. godine, kao i u prethodnim godinama, u zavisnosti od potrebe, za donošenje sigurnosnih akata koristiti ovlašćenje propisano članom 6 stav 1 tačka 10 Zakona o vazdušnom saobraćaju. Praktična upotreba ove zakonom propisane mogućnosti u proteklom periodu pokazala je izuzetan značaj uvođenja ovog mehanizma u cilju pravovremenog obezbjeđenja i očuvanja zahtjevanih nivoa sigurnosti u civilnom vazduhoplovstvu.

Ostvarena dinamika u postupcima pripreme i donošenja akata iz nadležnosti Agencije ukazuje na činjenicu da Agencija i u narednom programskom periodu može ostvariti planirane programske obaveze u dijelu donošenja podzakonskih akata.

Poseban prioritet u radu Agencije u 2020. godini i dalje će predstavljati izrada akata koji će omogućiti uvođenje u pravni sistem i primjenu propisa EU, naročito evropske regulative iz oblasti vazdušnog saobraćaja sadržane u Aneksu I ECAA Sporazuma, koje je Crna Gora u obavezi da, kroz I i II tranzicioni period, usaglasi sa svojim propisima. Obaveze u pogledu donošenja propisa utvrđene za I tranzicioni period, kada je u pitanju Agencija, kao što je već navedeno, uz aktuelnu izmjenu odredbi Zakona o vazdušnom saobraćaju, u potpunosti su realizovane. Agencija je, nakon sagledavanja svojih zakonom propisanih obaveza, utvrdila prioritete kada su u pitanju podzakonski akti za 2020. godinu. Agencija će i u 2020. godini nastaviti da vrši ažurno usklađivanje nacionalnih propisa sa EU regulativom, koja se bude mijenjala i nametala državi kao obavezna za transponovanje i implementaciju.

U cilju efikasnijeg i racionalnijeg uređivanja pojedinih pitanja iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, treba napomenuti da će se u postupku donošenja navedenih akata sagledati mogućnost donošenja akata kojima će se urediti više srodnih i povezanih poslova pojedinih segmenata civilnog vazduhoplovstva, tako da će se na osnovu više pravnih osnova donijeti jedan akt koji će regulisati više srodnih oblasti.

Istovremeno, Agencija će u 2020. godini, u saradnji sa Ministarstvom, posebnu pažnju i aktivnosti usmjeriti na definisanju prioriteta i pripremu onih podzakonskih propisa iz nadležnosti Ministarstva, čije donošenje je potrebno u cilju pravovremenog i potpunog uređivanja pitanja od značaja za rad i funkcionisanje Agencije i obavljanja poslova iz njene nadležnosti, iako su najznačajniji i najpotrebniji akti već donijeti i uveliko se primjenjuju. U postupku donošenja navedenih propisa Agencija će pripremati stručne osnove za njihovu izradu.

Dakle, Agencija će u 2020. godini pripremiti mali broj nedostajućih akata, čije donošenje u proteklom periodu nije bilo prioritetno. U 2020. godini Agencija će, takođe, u slučaju uočenih i konstatovanih eventualnih problema u primjeni donešenih akata, na osnovu sveobuhvatne analize, pripremati

njihove izmjene i dopune. Agencija će, istovremeno, u 2020. godini, pratiti izmjene EU propisa i ažurno usklađivati nacionalne propise sa njima.

Iako je i do sada u svim godišnjim programima rada Agencije ukazivano, treba ponovo napomenuti da su i dalje prioriteta u donošenju propisa iz nadležnosti Ministarstva, a čije donošenje se prolongira već duži period – *Pravilnik o utvrđivanju visine i načinu naplate putničke i robne naknade*, kojim se utvrđuje visina putničke naknade, koju plaćaju putnici u civilnom vazdušnom saobraćaju u odlasku i robne naknade, koju plaćaju operatori vazduhoplova po toni prevezene robe/tereta u civilnom vazdušnom saobraćaju i *Pravilnik o visini naknada za usluge koje pruža Agencija za civilno vazduhoplovstvo*, koje predstavljaju njen prihod. Pravni osnov za izradu i donošenje pravilnika kojim se propisuje visina i način naplate putničke i robne naknade postoji još od 2008. godine (od donošenja prethodnog Zakona o vazdušnom saobraćaju) ali, iako je Crna Gora, slijedeći evropska iskustva, među prvim državama u regionu zakonski propisala mogućnost naplate putničke i robne naknade, čijim naplatama se obezbjeđuju sredstva za rad Agencije, ta mogućnost još uvijek nije realizovana. Sve države u regionu su realizovale ovaj način finansiranja vazduhoplovnih vlasti, sa procentom uspjeha naplate od preko 97%. Agencija je u dva navrata pripremala i dostavljala Ministarstvu stručne osnove, odnosno tekst predloga ovog pravilnika, koristeći uporedna rješenja i iskustva iz regiona u pogledu određivanja visine naknade, kao i u pogledu načina njene naplate. Imajući u vidu da su rješenja koja je Agencija predlagala u pripremljenim stručnim osnovama, preuzeta iz iskustava država regiona, na osnovu kojih vazduhoplovne vlasti iz okruženja nesmetano i sa gotovo maksimalnim procentom uspjeha realizuju naplate ovih naknada, ne postoje smetnje za donošenje podzakonskih propisa kojima će se omogućiti početak naplate ovih naknada i u Crnoj Gori.

Donošenje ovih pravilnika bilo bi od velikog značaja za uspostavljanje, zakonom utvrđenog, održivog sistema finansiranja i funkcionisanja Agencije, s obzirom da utvrđeni principi EUROCONTROL-a podrazumijevaju da se, osim po osnovu tzv. „rutnih naknada“, u određenoj mjeri prihodi ostvaruju i po drugim osnovama. Istovremeno treba istaći da naplata ovih naknada treba da bude osnov za izradu finansijskih planova.

b) Interni akti na osnovu kojih je uređena unutrašnja organizacija, način rada, rukovođenja i poslovanja Agencije, kao i odlučivanje i nadležnosti organa Agencije, u skladu sa kojima se organizuje i rukovodi radom i poslovanjem Agencije su: Statut Agencije, Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije, Pravilnik o zaradama, naknadama zarada i ostalim pravima i obavezama zaposlenih u Agenciji i dr. Ovi akti inovirani su tokom 2018. godine a nastaviće se praćenje njihove implementacije i potreba za usvajanjem novih normativnih rješenja.

V Međunarodna saradnja Agencije

Aktivnosti Agencije na planu međunarodne saradnje u 2020. godini biće usmjerene posebno na:

- saradnju sa Evropskom unijom u oblasti vazdušnog saobraćaja,
- saradnju sa međunarodnim vazduhoplovnim organizacijama (ICAO, EASA, ECAC, EUROCONTROL),
- bilateralnu i multilateralnu saradnju.

a) Saradnja sa Evropskom unijom u oblasti vazdušnog saobraćaja

Pravni osnov za integraciju Crne Gore u Evropsku uniju u oblasti vazdušnog saobraćaja predstavlja ECAA Sporazum.

Sporazum predviđa potpuno usaglašavanje domaćih propisa sa propisima Evropske unije u oblastima vazduhoplovne sigurnosti, bezbjednosti, upravljanja vazdušnim saobraćajem, rukovođenja aerodromima, zaštite prava putnika i drugih korisnika usluga u vazdušnom saobraćaju, liberalizacije vazduhoplovnog tržišta, zabrane državne pomoći i zaštite životne sredine.

Nakon 11 godina od njegovog potpisivanja, ECAA Sporazum je konačno ratifikovan od strane svih država članica EU i od strane depozitara, tako da je formalno stupio na snagu 01.12.2017. godine.

Da bi Crna Gora uživala u benefitima ovog Sporazuma u obavezi je da ispuni sve zahtjeve iz Protokola VII ovog Sporazuma, kroz dvije tranzicione faze.

U međuvremenu, tačnije – u avgustu 2019. godine, novi ažurirani Aneks 1 je i zvanično objavljen u Službenom listu Evropske unije donošenjem Odluke br. 1/2019 ECAA Zajedničkog komiteta od 31. jula 2019. godine kojom se zamjenjuje Aneks I ECAA Sporazuma o pravilima koja se primjenjuju na civilno vazduhoplovstvo [2019/1343] (*DECISION No 1/2019 of 31 July 2019 replacing Annex I to the ECAA Agreement on the rules applicable to civil aviation – OJL211/4 of 12.08.2019*). Obaveza Crne Gore je da u narednoj 2020. godini transponuje ovaj akt u nacionalno zakonodavstvo.

Evropska komisija je u periodu 7-9. oktobar 2015. godine bila u kontrolnoj posjeti Crnoj Gori. Ovo je bila prilika da se njeni eksperti na licu mjesta upoznaju sa svim aktivnostima koje je Crna Gora preuzela u cilju konačnog ispunjenja zahtjeva iz I tranzicionog perioda ECAA Sporazuma.

Izvještaj Evropske komisije je u septembru 2016. godine dostavljen Crnoj Gori uz konstataciju da se njime potvrđuje značajan napredak koji je Crna Gora ostvarila u implementaciji zahtjeva ECAA Sporazuma, ne samo u odnosu na prvi tranzicioni period, već i na drugi. U ovom smislu, naglašeno je da je postignuta potpuna usaglašenost sa zahtjevima koji se odnose na prvi tranzicioni period u svim oblastima vazduhoplovstva, uz izuzetak od nekoliko preostalih otvorenih pitanja iz oblasti ekonomskih propisa. Ovi nedostaci odnose se na odredbe koje se tiču preciznog definisanja slobode određivanja cijena karata i, samim tim, zaštite prava potrošača, u avio prevozu, što će biti u potpunosti regulisano aktuelnim donošenjem izmjena i dopuna Zakona o vazdušnom saobraćaju, ali i nekih osnovnih prava za zaštitu radnika, koja spadaju u domen obuhvata Zakona o radu.

Posljednjim izmjenama Zakona o vazdušnom saobraćaju koji je Vlada utvrdila u septembru 2019. godine, dio navedenih nedostataka koji spada u domen odgovornosti vazdušnog saobraćaja je otklonjen i dobijeno je pozitivno mišljenje Evropske komisije.

Ovo postignuće je nesumnjivo rezultat posvećenosti crnogorskih vlasti ciljevima ECAA Sporazuma i vrijednog rada uloženog u ispunjavanje obaveza koje slijede.

Nakon formalnog otvaranja pregovora o pristupanju Evropskoj Uniji, Crna Gora je u 2013. godini bila u fazi analitičkog pregleda i ocjene usklađenosti nacionalnog zakonodavstva države kandidata s pravnom tekovinom Evropske unije, poznatija kao „skrining“.

Skrining se sprovodi putem sastanaka, poglavlje po poglavlje, za sva poglavlja (osim za Poglavlja 34 – Institucije i 35 – Ostala pitanja). Poglavlje 14 – Transportna politika, u dijelu jednog od četiri vida saobraćaja – vazdušnog saobraćaja, direktno se odnosi na aktivnosti i postignuća Agencije.

Sastanci se održavaju prema detaljno utvrđenom dnevnom redu prilagođenom strukturi pravne tekovine EU. Prvi sastanak sa predstavnicima Evropske Unije, tzv. „Eksplanatorni skrining“ sastanak, održan je 25. aprila 2013. godine.

Na prvom bilateralnom sastanku, održanom 30. maja iste godine, od strane crnogorske delegacije, koju su većinom činili predstavnici Agencije, predstavljen je detaljan prikaz trenutnog stanja u vazdušnom saobraćaju, u transpoziciji i implementaciji svih regulativa i direktiva koje su bile predmet predstavljanja i preliminarne razmjene informacija na Eksplanatornom skriningu.

U Izvještaju o analitičkom pregledu usklađenosti zakonodavstva Crne Gore, koji je Evropska komisija dostavila sredinom 2014. godine, u dijelu koji se odnosi na Poglavlje 14, konstatovano je da što se tiče vazduhoplovstva, Crna Gora je postigla relativno dobar nivo usklađenosti s pravnom tekovinom EU, a postigla je i značajan napredak kad je riječ o sprovođenju prve prelazne faze ECAA sporazuma.

Nakon što je Crna Gora predala Evropskoj komisiji svoju pregovaračku poziciju iz Poglavlja 14, poglavlje je zvanično otvoreno 21. decembra 2015. godine na Međuvladinoj konferenciji u Briselu.

U zvaničnom Izvještaju Evropske komisije o napretku Crne Gore za 2016. godinu, iz novembra 2016. godine, u dijelu iz Poglavlja 14 koji se odnosi na vazdušni saobraćaj, konstatovan je dalji napredak na usaglašavanju sa pravnom tekovinom EU u okviru I prelazne faze ECAA Sporazuma. Navodi se da je u oblasti sigurnosti zakonodavstvo usklađeno sa pravom EU, da je Crna Gora u velikoj mjeri uskladila svoje zakonodavstvo s pravnom tekovinom EU u pogledu Jedininstvenog evropskog neba, i konstatuje se da je nakon uspješnog završetka projekta „One Stop Security“, u decembru 2015. godine, Crna Gora uključena u EU listu tzv. „trećih zemalja“ primjene bezbjednosnih standarda ekvivalentnih zajedničkim osnovnim standardima bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva. Međutim, kako je u Izvještaju navedeno – još uvijek treba riješiti neka pitanja u oblasti ekonomske regulative.

U narednom periodu, kroz potpuno izvršavanje međunarodnih i zakonskih obaveza iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, Agencija će nastaviti da daje svoj puni doprinos aktivnostima naše države na putu pridruživanja Evropskoj uniji.

b) Saradnja sa međunarodnim vazduhoplovnim organizacijama

Značajan dio međunarodnih aktivnosti Agencije zasnovan je na članstvu u međunarodnim organizacijama, iz razloga što je najveći dio sistema civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori uređen u skladu sa međunarodnim konvencijama, rezolucijama, standardima i preporukama sljedećih međunarodnih organizacija:

- Međunarodna organizacija civilnog vazduhoplovstva (*International Civil Aviation Organization – ICAO*),

- Agencija Evropske unije za sigurnost vazdušnog saobraćaja (European Union Aviation Safety Agency – EASA),
- Evropska konferencija civilnog vazduhoplovstva (*European Civil Aviation Conference – ECAC*),
- Evropska organizacija za sigurnost vazdušne plovibde (*European Organization for the Safety of Air Navigation – EUROCONTROL*).

Zaposleni u Agenciji učestvuju na redovnim sastancima: ECAC (*Directors General Meeting – DG Meeting, Security Forum, ECAC Meeting*), EUROCONTROL (*Provisional Council – PC, Enlarged Committee – EC*); EASA (*EASA Management Board – EASA MB, EASA Advisory bodies meetings, EASA International Cooperation Forum – EASA ICF*), ECAA (*ECAA Joint Committee*).

U 2020. godini predstavnici Agencije nastaviće participaciju u radu stručnih i upravljačkih tijela navedenih međunarodnih vazduhoplovnih organizacija, u cilju permanentne informisanosti i zadržavanja stečenih pozicija i postojećeg renomea Agencije.

Veoma korektna i uspješna saradnja između Agencije i ECAC-a rezultovala je sprovođenjem projekta „Jedna bezbjednosna kontrola“ (*One stop security*).

Cilj ovog projekta, koji je zajednički pokrenut od strane Evropske komisije (EK) i Evropske konferencije civilnog vazduhoplovstva (ECAC), je da države koje nijesu članice Evropske unije budu prepoznate kao države sa istovjetnim mjerama bezbjednosti, što omogućava da njihovi aerodromi, sa aspekta bezbjednosti, budu tretirani kao i aerodromi u Evropskoj uniji.

Projekat je formalno otpočeo u decembru 2013. godine potpisivanjem Administrativnog aranžmana (i plana sprovođenja) od strane ECAC-a i Agencije. U sklopu projekta, u toku 2014. godine su sprovedena tri audita od strane Evropske konferencije civilnog vazduhoplovstva (ECAC) u Crnoj Gori – nacionalni audit, u kojem je izvršen pregled nacionalne regulative iz oblasti bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva i način vršenja monitoringa koji sprovodi Agencija i auditi oba međunarodna aerodroma – Aerodroma Podgorica i Aerodroma Tivat.

Nakon završenih audita pripremljeni su i implementirani korektivni akcioni planovi, da bi 19. decembra 2014. godine ECAC obavijestio Agenciju da je projekat uspješno završen u predviđenom roku i da je Agencija u poziciji da u 2015. godini zatraži od Evropske komisije priznavanje jednakosti svojih mjera bezbjednosti sa mjerama bezbjednosti Evropske unije.

ECAC je o uspješnom završetku ovog projekta od strane Crne Gore zvanično obavijestio i Evropsku komisiju pismom od 2. februara 2015. godine. Direktor Agencije je 10. marta 2015. godine poslao zvaničan zahtjev direktoru DG MOVE-a, da se Crna Gora formalno pridruži režimu Jedne bezbjednosne kontrole sa Evropskom unijom.

U periodu 21-25. septembar 2015. godine organizovana je posjeta eksperata Evropske komisije, koji su izvršili konačnu procjenu stanja sistema bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva. Predmet ove procjene dominantno je bio stepen implementacije bezbjednosnih mjera na aerodromima u Podgorici i Tivtu, ali i način vršenja aktivnosti monitoringa Agencije i način vršenja procjena rizika za aerodrome u Crnoj Gori.

Evropska komisija je u novembru 2015. godine sazvala Regulatorni odbor EU za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva, koji se sastoji od država članica Evropske unije, koji je pozitivno glasao o

omogućavanju „Jedne bezbjednosne kontrole“ za letove iz Crne Gore u Evropskoj uniji, čija primjena je počela 29. februara 2016. godine.

Uspješna realizacija ovog projekta dokaz je da Crna Gora u sprovođenju mjera bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva prednjači kako u regionu, tako i među državama Evropske konferencije civilnog vazduhoplovstva, koje nastoje da dođu u poziciju da zatraže ovaj status.

Međutim, implementacija ovog režima nije išla očekivanom dinamikom. Naime, neke države sa kojima je Agencija imala bilateralne kontakte ističu da nisu u mogućnosti da implementiraju Odluku Evropske komisije zbog nepostojanja tehničkih mogućnosti na svojim aerodromima. Zbog toga se Agencija obratila Evropskoj komisiji u cilju rješavanja ove situacije. Nakon poslatih dopisa EK u vezi sa problemima koji se pojavljuju u praktičnoj primjeni Odluke Evropske komisije, predstavnici Agencije su pozvani da prisustvuju sastancima AVSEC (tijelo EK koje čine samo predstavnici EU država i na kome se razmatraju sva dešavanja u oblasti bezbjednosti) i SAGAS (savjetodavno tijelo za istu oblast pri Evropskoj komisiji, koje se sastaje 2 puta godišnje, a prisustvuju pored država članica, predstavnici raznih vazduhoplovnih udruženja ACI Europe, IATA i dr.), na kojima je razmatran ovaj problem. Nakon prezentacije Agencije, predsjedavajući je iskazao punu podršku naporima Agencije i potvrdio da je i za Evropsku komisiju vrlo važna implementacija ovog projekta, pa je pozvao predstavnike svih država da pomognu u implementaciji. U narednom periodu Agencija će i dalje aktivno komunicirati sa relevantnim institucijama, kako bi implementacija ovog režima u potpunosti zaživjela u praksi.

Dobra saradnja Agencije i EUROCONTROL-a rezultirala je potpisivanjem Sporazuma o pružanju podrške od strane EUROCONTROL-a za unapređenje sposobnosti Agencije, u aprilu 2016. godine, čije je elemente Agencija nadalje aktivno koristila do aprila 2019. godine.

Područje primjene ovog Sporazuma je pružanje podrške od strane EUROCONTROL-a Agenciji u vezi sa daljom implementacijom Jedinog evropskog neba (*Single European Sky – SES*), razvojem ATM-a, kao i integracijom u ATM mrežu Evrope. Ciljevi ovog sporazuma, na visokom nivou, su da:

- pomogne Agenciji u izgradnji i unapređenju svojih sposobnosti, uključujući i zahtjeve Programa efikasnosti (*Performance Scheme*),
- podrži dalju implementaciju FUA koncepta u korist svih nacionalnih učesnika,
- podrži implementaciju SES zakonodavstva u Crnoj Gori kako bi se omogućila dalja integracija države u evropsku ATM mrežu, i
- olakša regionalnu saradnju o ATM pitanjima sa odgovarajućim nadležnim vazduhoplovnim organima/nacionalnim nadzornim organima susjednih država.

Od januara 2019. godine EUROCONTROL primjenjuje novu politiku u ovakvim programima podrške. Kako je naš Sporazum istekao u aprilu 2019. godine, novi tekst Sporazuma potpisan je 19. jula 2019. godine, čime su postavljeni novi ciljevi:

- pomoć Agenciji u unapređenju civilno-vojne saradnje i implemetaciji tzv. „SERA uredbe“,
- pomoć Agenciji u poboljšanju ICAO zahtjeva iz Aneksa 19,
- podrška u implementaciji ATM/ANS tehnologija, i

- podrška Agenciji u jačanju kapaciteta u AFTCM.

U narednom periodu, tokom 2020. godine, Agencija će sa ekspertima EUROCONTROL-a intenzivno raditi na postizanju navedenih ciljeva.

c) Bilateralna i multilateralna saradnja

Agencija posebnu pažnju posvećuje saradnji sa drugim nadzornim organima u zemlji i inostranstvu, odnosno međunarodnoj i regionalnoj saradnji sa vazduhoplovnim vlastima država u regionu.

Agencija je sa svim nacionalnim nadzornim organima država regiona ostvarivala respektabilnu saradnju po pitanju obavljanja redovnih aktivnosti iz svoje nadležnosti. U cilju doprinosa jačanju regionalne saradnje, razmjene dokumentacije, iskustava i kadrovskih potencijala Agencija je prethodnih godina potpisala Memorandume o razumjevanju (MoU) sa vazduhoplovnim vlastima Bosne i Hercegovine, Makedonije, Srbije, Turske, Hrvatske, Ujedinjenih Arapskih Emirata, Albanije, Mađarske, Kosova, Slovenije, Bugarske, Austrije i Irske, kao i Program tehničke saradnje sa vazduhoplovnim vlastima Francuske.

Memorandumima o razumijevanju i saradnji potpisanim između vazduhoplovnih vlasti država potpisnica dogovoreni su zajednički ciljevi i oblasti bilateralne saradnje u svim aspektima civilnog vazduhoplovstva. Potpisani memorandumi potvrđuju kontinuitet intenzivnih aktivnosti Agencije u uspostavljanju bliskih i partnerskih odnosa između vazduhoplovnih vlasti, prvenstveno u regionu ali i šire.

Kada su u pitanju susjedne države, posebno se imao u vidu značaj regionalne saradnje kao važan segment razvoja vazdušnog saobraćaja u procesu evropskih integracija, tako da su ovi memorandumi potpisani na način da omogućavaju i potenciraju zajednički razvoj i fleksibilnost razmjene stručne dokumentacije i ljudskih resursa.

Specifičnost situacije sa zajedničkim provajderom SMATSA-om nalogala je potpisivanje posebnog Sporazuma o tehničkoj saradnji u oblasti zajedničkog nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovitbi između Agencije i Direktorata civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije u junu 2019. godine, koji je zamijenio postojeći Memorandum u oblasti pružanja usluga u vazdušnoj plovitbi između Agencije i Direktorata civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije. Predmet ovog sporazuma o tehničkoj saradnji u oblasti zajedničkog nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovitbi je unapređenje saradnje potpisnica u oblasti vazdušne plovitbe, a posebno u oblasti vršenja zajedničkog nadzora nad radom SMATSA d.o.o Beograd u pogledu ispunjenosti zahtjeva za pružanje usluga u vazdušnoj plovitbi, kao i funkcija ASM i ATFCM, za oblast navigacionih postupaka (PANS-OPS), za organizacije za osposobljavanje kontrolora letenja, kao i za primjenu mjera i sprovođenje aktivnosti pri praćenju sigurnosti (Safety) zajedničkog pružaoca usluga u vazdušnoj plovitbi pri pružanju tih usluga, pri čemu se pod nadzorom u smislu ovog sporazuma podrazumijeva periodična provjera koja se vrši prema nacionalnim i EU propisima koji su na snazi u obje države potpisnice.

Predstavnici Agencije će i u narednoj godini učestvovati u radnim timovima resornog ministarstva koji se bave pripremom međudržavnih sporazuma o vazdušnom saobraćaju.

Sporazumom o saradnji u oblasti vazdušnog saobraćaja između Vlade Republike Srbije i Vlade Crne Gore, potpisanim 03. februara 2012. godine u Beogradu („Službeni list CG – Međunarodni ugovori“, broj 8/13 i „Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori“, broj 1/13), Vlada Crne Gore i Vlada Republike Srbije izrazile su svoju opredijeljenost za saradnju u oblasti vazdušnog saobraćaja. Ne prejudicirajući konačno rješenje, a u skladu sa odredbama čl. 5 i 6 Sporazuma, direktori Agencije, Direktorata civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije i Kontrole letenja Srbije i Crne Gore SMATSA d.o.o Beograd, potpisali su 12. novembra 2013. godine Memorandum o razumijevanju o inicijativi za formiranje budućeg funkcionalnog bloka vazdušnog prostora (u daljem tekstu: Memorandum). Memorandumom su utvrđena osnovna načela saradnje u postupku pripreme za sprovođenje inicijative za formiranje budućeg funkcionalnog bloka vazdušnog prostora (*Functional Airspace Block – FAB*) i definisan je zajednički nastup ove inicijative prema trećim stranama (postojećim funkcionalnim blokovima vazdušnog prostora, drugim inicijativama za formiranje funkcionalnih blokova vazdušnog prostora, drugim vazduhoplovnim vlastima i pružaocima usluga u vazdušnoj plovodbi, međunarodnim vazduhoplovnim organizacijama i evropskim institucijama), sa ciljem da se nađe najbolje rješenje za buduće integracije Crne Gore i Republike Srbije, pa time i za zajedničkog pružaoca usluga u vazdušnoj plovodbi – SMATSA d.o.o.

Direktori civilnih vazduhoplovnih vlasti su, postupajući u skladu sa odredbama iz međudržavnog sporazuma između obje vlade, u februaru 2015. godine, dostavili svojim nadležnim ministarstvima izvještaj radne grupe i predlog postupka za njegovu primjenu na razmatranje. Vlade dvije države još uvijek se nisu opredijelile po ovom pitanju, pa se donošenje odluke očekuje u narednom periodu. Za očekivati je da će u 2020. godini, naročito zbog potrebe implementacije Programa učinka (*Performance Scheme*) čiji se ciljevi odnose na FAB, biti potrebno dodatno angažovanje resursa Agencije po ovom značajnom međudržavnom pitanju.

Inicijativa o zajedničkoj oblasti pružanja usluga (*Joint Service Provision Area Initiative – JSPA Initiative*) predstavlja regionalno i međuorganizacijsko partnerstvo za saradnju i koordinaciju između civilnih vazduhoplovnih vlasti i nacionalnih pružalaca usluga u vazdušnoj plovodbi Albanije, Bosne i Hercegovine, Makedonije, Kosova*, Srbije i Mađarske. Dok ostale države imaju status punopravnih članica, Srbija i Bosna i Hercegovina učestvuju na tehničkom (ekspertsom) nivou.

JSPA inicijativa, kao mehanizam regionalne saradnje, ima značajnu podršku međunarodnih organizacija koje djeluju u civilnom vazduhoplovstvu, i to: Vijeća za regionalnu saradnju (RCC), ICAO regionalne kancelarije u Parizu, DG MOVE, Regionalne međuvladine saobraćajne organizacije (SEETO). Za potrebu implementacije RCC-ove Strategije za jugoistočnu Evropu do 2020. godine (u daljem tekstu: SEE2020 Strategija) i u saradnji sa SEETO, JSPA inicijativa je dostavila RCC-u Regionalni program za vazdušni transport, kojim je obuhvatila svoje planirane prioritetne aktivnosti i usaglasila ih sa ciljevima iz SEE2020 Strategije. Imajući u vidu broj do sada uspješno realizovanih značajnih aktivnosti u okviru ove inicijative, Agencija će i dalje biti otvorena za saradnju, prvenstveno u vidu održavanja zajedničkih stručnih sastanaka na regionalnom nivou, sprovođenja obuka i radionica u cilju unapređenja kompetencija zaposlenih u Agenciji i drugim vazduhoplovnim subjektima, kao i osnaživanja saradnje sa ostalim državama članicama ove inicijative.

Regionalni savjetodavni odbor za traganje i spašavanje (*RASARAC – Regional Aeronautical Search and Rescue Advisory Committee*) u civilnom vazduhoplovstvu uspostavljen je u novembru 2016. godine potpisivanjem Memoranduma o razumijevanju između Bosne i Hercegovina, Makedonije, Srbije, Slovačke, Slovenije, Hrvatske i Mađarske. Formiranje RASARAC-a podržano je od strane ICAO-a i EUROCONTROL-a.

Vlada Crne Gore je, na sjednici održanoj 23. marta 2017. godine, donijela Zaključak da Agencija dostavi Direktoratu civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije (DCV) Pismo zainteresovanosti u cilju pristupanja RASARAC-u, o čemu je Agencija dopisom, broj: 03/1-592/1-17 od 06. aprila 2017. godine, obavijestila DCV. Vlada Crne Gore je, na istoj sjednici, donijela zaključak da Ministarstvo unutrašnjih poslova i Agencija odrede predstavnike koji će učestvovati u radu RASARAC-a. Dopisom, broj: 03/1-592/6-17 od 10. maja 2017. godine, Agencija je DCV-u dostavila imena predstavnika Crne Gore koji će učestvovati u radu RASARAC-a, a koji su delegirani iz Ministarstva unutrašnjih poslova, Uprave pomorske sigurnosti i Agencije.

Ciljevi ovog tijela, između ostalog, su međusobna podrška zemalja članica, izgradnja i razvoj kapaciteta u oblasti traganja i spašavanja vazduhoplova (SAR), unapređivanje prekogranične saradnje između zemalja članica, kao i podrška pri realizaciji ICAO standarda u ovoj oblasti.

Od osnivanja RASARAC-a do danas održano je ukupno deset sastanaka na međunarodnom nivou. Predstavnici Crne Gore su aktivno učestvovali u predlaganju dokumenata i donošenju zaključaka u okviru radnih grupa (RG) koje su formirane unutar RASARAC-a, a odnosile su se na: RG1 – prekogranična saradnja i međudržavni sporazumi, RG2 – operativne procedure, RG3 – obuka i RG4 – nadzor. Takođe, predstavnici Agencije su aktivno učestvovali i u radu Upravnog odbora (*Steering Board*) i Ekspertskog tima (*Expert Team*) RASARAC komiteta, koji predstavljaju najviše strateško tijelo zaduženo za donošenje odluka i izvršno tijelo zaduženo za implementaciju zaključaka i realizaciju aktivnosti komiteta.

Agencija će nastaviti sa naporima u pogledu učešća u RASARAC, posebno imajući u vidu brojne benefite za sistem našeg civilnog vazduhoplovstva, koji se već ostvaruju ili će biti ostvareni u narednom periodu. U tom kontekstu, do sada su organizovane dvije obuke za osoblje koje učestvuje u poslovima traganja i spašavanja, u saradnji sa JRCC Larnaka na Kipru, a tokom sljedeće godine biće intenzivirane aktivnosti u cilju usvajanja međudržavnog Sporazuma o traganju i spašavanju u civilnom vazduhoplovstvu kojim se definiše okvir za saradnju među državama koje učestvuju u radu RASARAC. Imajući u vidu da Crna Gora, kao ni većina država koje učestvuju u radu RASARAC, nema međusobno donijete sporazume o koordinaciji, kojima bi se omogućilo sprovođenje akcija traganja i spašavanja na znatno efikasniji, racionalniji i sadržajniji način, potpisivanjem ovog sporazuma stvoreni su dobri preduslovi za svestraniji i racionalniji pristup regionalnoj saradnji na operativnom nivou, čime bi se ispunili standardi ICAO utvrđeni Aneksom 12 Čikaške konvencije.

VI Kontrolne posjete međunarodnih organizacija

Agencija je gotovo svake godine bila predmet kontrole neke od relevantnih međunarodnih organizacija iz oblasti civilnog vazduhoplovstva – ICAO, ECAC, EASA, EUROCONTROL i Evropske komisije ili više njih.

U nastavku je pregled obavljenih kontrolnih posjeta: maj 2010. godine – ICAO Universal Safety Oversight Audit Programme (USOAP); jul i avgust 2010. godine – ECAC; oktobar 2010. godine – EC (ECAA); novembar 2010. godine – EASA; oktobar 2011. godine – EUROCONTROL ESARR Implementation Monitoring and Support (ESIMS) Programme; septembar 2012. godine – EC (ECAA); septembar 2012. godine – EASA standardizациона posjeta FCL, OPS i AIR; januar 2013. godine – ICAO USAP (Security); septembar 2013. godine – EASA SAFA standardizациона posjeta; septembar 2014. godine – EASA standardizациона posjeta AIR; kao i april, jun i jul 2014. godine – ECAC kontrolne posjete Agencije, Aerodroma Podgorica i Aerodroma Tivat, respektivno; jul 2015. godine – EASA ANS/ATM, septembar 2015. godine – EC (Security); oktobar 2015. godine – EC (ECAA), mart 2017. godine – EASA standardizациона posjeta OPS, januar 2019. godine – ICAO ICVM kontrolna posjeta, jul 2019. godine – EASA ATM/ANS kontrolna posjeta.

ICAO ICVM kontrolna posjeta

Međunarodna organizacija za civilno vazduhoplovstvo (*International Civil Aviation Organization – ICAO*), u okviru globalnog Jedinstvenog programa provjere sigurnosnog nadzora (*Universal Safety Oversight Audit Programme – USOAP*), koji je vremenom evoluirao u Pristup stalnog praćenja (*Continuous Monitoring Approach – CMA*), posjetila je Crnu Goru u cilju Koordinisane misije validacije (ICVM) u periodu 22-29. januar 2019. godine.

Cilj ove sveobuhvatne kontrole bila je validacija stepena usaglašenosti Crne Gore sa ICAO standardima i preporučenom praksom (*Standards and Recommended Practices – SARP*), pa je tako utvrđen napredak koji je Crna Gora napravila u vezi sa sigurnosnim nedostacima koji su identifikovani za vrijeme posljednje USOAP provjere 2010. godine. Pored primarnog vazduhoplovnog zakonodavstva i konkretnih regulatornih akata (LEG), kao i organizacije u civilnom vazduhoplovstvu (ORG), ICVM je takođe obuhvatao licenciranje osoblja i obuku (PEL), operacije vazduhoplova (OPS), plovidbenost vazduhoplova (AIR), istragu nesreća i nezgoda vazduhoplova (AIG), usluge u vazdušnoj plovidbi (ANS) i aerodromi (AGA).

Zvaničan procenat efikasnosti Crne Gore u oblasti civilnog vazduhoplovstva potvrđen od strane ICAO nakon ove provjere je 87,99 odsto, što predstavlja značajan napredak u poređenju sa rezultatom iz 2010. godine (64,71 odsto).

EASA ATM/ANS kontrolna posjeta

Agencija Evropske unije za sigurnost vazdušnog saobraćaja (EASA) je u Crnoj Gori sprovela kontrolnu posjetu u oblasti ATM/ANS, u periodu 2-5. jul 2019. godine, u cilju utvrđivanja stepena usaglašenosti sa zahtjevima brojnih uredbi pravnog sistema EU iz ove oblasti (Uredba (EU) 1034/2011, Uredba (EU) 1035/2011, Uredba (EU) 2015/340, Uredba (EZ) 2150/2005, Uredba (EU) 255/2010, Uredba (EU) 923/2012, Uredba (EU) 2016/1185, Uredba (EZ) 549/2004, Uredba (EZ) 390/2013, Uredba (EZ) 550/2004, Uredba (EZ) 482/2008, Uredba (EZ) 551/2004, Uredba (EZ) 552/2004 i Uredba (EU) 73/2010), koje su u naš pravni sistem prenijete kroz posebne pravilnike. Tom prilikom su, u skladu sa uobičajenom praksom EASA kontrolnih posjeta, utvrđeni pojedini nalazi po pitanju usaglašenosti sistema civilnog vazduhoplovstva Crne Gore u oblasti ATM/ANS sa primjenjivim evropskim propisima, kao i nalazi po pitanju usaglašenosti SMATSA doo kao pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi i organizacije za osposobljavanje kontrolora letenja. U skladu sa uobičajenom praksom, sa predstavnicima EASA je u međuvremenu realizovano usklađivanje i prihvatanje Plana korektivnih

akcija u cilju otklanjanja utvrđenih nalaza u odnosu na ovu kontrolnu posjetu i očekuje se da otklanjanje svih nalaza bude sprovedeno u skladu sa dogovorenim planom.

Konstatacije o značajnom napretku i visokom stepenu usaglašenosti stanja u vazduhoplovstvu i rada Agencije, predstavljaju konstantu u svim zvaničnim izvještajima sa navedenih posjeta. Agencija Evropske unije za sigurnost vazdušnog saobraćaja, shodno EU Uredbi 628/2013, pravi kvartalne izvještaje o stepenu usaglašenosti naše države u pogledu EU sigurnosnih standarda i već uobičajeno performanse Crne Gore su iznad srednjih vrijednosti država članica EU. Ovaj izvještaj se upućuje i Evropskoj komisiji.

Međutim, i pored toga, u skladu sa svrhom i praktičnim efektima ovakvih kontrolnih posjeta, gotovo neizbježno je dobijanje određenih preporuka i mjera u cilju otklanjanja uočenih i utvrđenih nalaza iz segmenata rada Agencije i vazduhoplovnih subjekata nad kojima Agencija vrši nadzor. Utvrđeni nedostaci i preporuke međunarodnih kontrolnih misija predstavljaju dobar pokazatelj za preduzimanje daljih aktivnosti na unapređenju rada Agencije i civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori. Na osnovu njih, pripremljeni su Akcioni planovi za otklanjanje konstatovanih nedostataka, sa precizno utvrđenim aktivnostima koje je neophodno preduzeti u cilju njihovog eliminisanja, sa određenim nosiocima odgovornosti za izvršavanje tih aktivnosti i definisanim rokovima za njihovu realizaciju.

Dosljedna implementacija svih pojedinačnih Akcionih planova za otklanjanje nedostataka utvrđenih tokom navedenih međunarodnih kontrolnih misija ostaje jedan od prioriteta u radu Agencije i u 2020. godini.

VII Kadrovsko i materijalno-tehničko osposobljavanje

a) Kadrovsko osposobljavanje Agencije

Način rada i rukovođenja u Agenciji uređeni su Statutom Agencije za civilno vazduhoplovstvo, koji je uz prethodnu saglasnost Vlade Crne Gore donijet u novembru 2018. godine. Unutrašnja organizacija i sistematizacija radnih mjesta u Agenciji uređena je Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo, u cilju obezbjeđivanja zakonitog, stručnog, efikasnog i racionalnog vršenja poslova i zadataka u oblasti vazdušnog saobraćaja iz nadležnosti Agencije, utvrđenih Zakonom o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 30/12 i 30/17), zaključenim međunarodnim ugovorima, propisima EU i pravilima i standardima koji se odnose na sigurnost vazdušnog saobraćaja i bezbjednost civilnog vazduhoplovstva.

U cilju blagovremenog, planskog i efikasnog obavljanja poslova iz nadležnosti Agencije, Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo utvrđena su radna mjesta za 60 izvršilaca, koja su sistematizovana u sljedećim organizacionim jedinicama:

1. Sektor za sigurnost vazdušnog saobraćaja	15
2. Sektor za sigurnost vazdušne plovidbe	19
3. Odjeljenje za bezbjednost i olakšice u civilnom vazduhoplovstvu	5
4. Odjeljenje za međunarodnu saradnju	4

5. Referat za vazduhoplovnu medicinu	1
6. Služba za pravne, finansijske i opšte poslove	11

Van unutrašnjih organizacionih jedinica Agencije sistematizovano je 5 radnih mjesta za 5 izvršilaca: direktor Agencije, pomoćnik direktora Agencije, Menadžer sistema upravljanja sigurnošću (Safety Menager), Menadžer sistema za praćenje usklađenosti (Compliance Monitoring Menager) i Savjetnik – Poslovni sekretar.

Stručno i kadrovsko osposobljavanje Agencije predstavljaće jedan od važnih prioriteta i u narednom periodu. Visoki kriterijumi u pogledu stručne spreme, radnog iskustva u oblasti vazduhoplovstva i ostalih znanja i vještina predstavljaju objektivnu teškoću u popunjavanju sistematizovanih radnih mjesta. Takođe, i politika zarada mora biti prilagođena činjenici da, u principu, specijalizovani kadrovi iz ove oblasti već imaju zaposlenje kod visoko-budžetnih kompanija. Ovo potpuno korespondira sa politikom evropskih vazduhoplovnih institucija koje su spremne da za kadrove od posebnog interesa obezbijede visoke zarade, u svim državama bez izuzetaka, imajuću u vidu da su sigurnost i bezbjednost vazdušnog saobraćaja prioriteti evropske politike. Ovakav pristup je od ključnog značaja za postojanje i funkcionisanje Agencije.

b) Obuka i stručno usavršavanje zaposlenih

Permanentno stručno usavršavanje i obuka zaposlenih jedan je od preduslova za kompetentno i profesionalno obavljanje poslova Agencije i tome se, u kontinuitetu, posvećuje posebna pažnja. Tako je i za programski period planirana intenzivna obuka, prije svega u oblastima specijalizovane obuke i obnove znanja.

Agencija je, u skladu sa međunarodnim standardima i zahtjevima, definisala potrebne nivoe vještina i kvalifikacija za svako radno mjesto. Obuka je ključna pretpostavka za stručno i profesionalno usavršavanje zaposlenih u Agenciji, kojom se postiže osposobljenost zaposlenih za obavljanje različitih poslova i stvaranje neophodnih pretpostavki za dalji razvoj Agencije, kao vazduhoplovne vlasti Crne Gore.

U svrhu konstantnog usavršavanja zaposlenih, Agencija na kraju kalendarske godine, priprema godišnji Trening Plan za svaku narednu kalendarsku godinu, kojim su definisane potrebe za neophodnom obukom u tom periodu, a usklađen je sa petogodišnjim Trening Programom. Trening Program i Trening Plan donosi direktor Agencije.

Potrebe za obukom, utvrđuju se na osnovu sljedećih zahtjeva:

- a) nalazi i preporuke međunarodnih organizacija (ICAO, ECAC, EASA, EUROCONTROL),
- b) rezultati internog nadzora i kontrole,
- c) povratnih informacija dobijenih od strane zaposlenih.

Zaposleni u Agenciji se procjenjuju u pogledu obučenosti u skladu sa standardom uspostavljenim za to radno mjesto ili dodijeljenim zadatkom. Ukoliko se utvrdi da određeni zaposleni ne posjeduje potrebne vještine i znanja za vršenje dodijeljenih zadataka, pristupa se realizaciji potrebne obuke.

Područja obuke su razvijena na način da obuhvate:

1. Osnovnu obuku, koja podrazumijeva obuku novozaposlenih u Agenciji, radi upoznavanja sa metodom rada Agencije,
2. Inicijalnu obuku, koja podrazumijeva obuku prilagođenu za različite oblasti nadležnosti inspektora,
3. On the job (OJT) treninge, koji podrazumijevaju obuku na radnom mjestu uz pomoć instruktora,
4. Specializovane obuke, koje podrazumijevaju obuku zaposlenih sa ciljem sticanja specijalističkih znanja i vještina potrebnih za određenu radnu poziciju,
5. Obnavljanje obuke, koje podrazumijeva obuku koju je neophodno obnoviti nakon određenog vremena.

Ukoliko obuku izvodi institucija ili organizacija izvan Agencije, vrši se odgovarajuća procjena, na osnovu sadržaja obuke, analize kvalifikacija i iskustava institucije koja je organizuje, kao i kontakata sa prethodnim klijentima institucije. Instruktori/predavači se kvalifikuju u zavisnosti od znanja i sposobnosti prenošenja znanja. Njihova stručnost se procjenjuje na osnovu odgovarajućih potvrda (certifikata), iskustva i/ili demonstriranog znanja.

Obuku koju vrše priznate i renomirane institucije iz oblasti civilnog vazduhoplovstva – JAA Training Organization, EASA, ICAO, ECAC i EUROCONTROL, Agencija prihvata kao obuku odgovarajućeg kvaliteta, bez dodatnog procjenjivanja.

c) Materijalno-tehničko osposobljavanje

U Agenciji je i za 2020. godinu planiran nastavak permanentnih aktivnosti na poboljšanju materijalno tehničkih uslova poslovanja.

Najznačajniju aktivnost u ovoj oblasti svakako će predstavljati izazov pravilne izrade i implementacije informacionog sistema za upravljanje dokumentima i poslovnim procesima sa integrisanim modulima registara i evidencija podataka (Document Management System) čija će realizacija, zahtjevati prilično veliko angažovanje zaposlenih u Agenciji, u aktivnostima razmjene informacija i neposredne saradnje sa kadrovskim kapacitetima izabranog ponuđača.

U skladu sa razvojem područja upravljanja dokumentacionom građom i važećim propisima iz ove oblasti potrebno je uspostaviti adekvatno poslovno rješenje koje će obezbijediti upravljanje dokumentacionom građom u elektronskom obliku, u skladu sa svim relevantnim propisima Crne Gore, tako da u potpunosti bude obuhvaćen kompletan životni ciklus svih predviđenih dokumenata, od njihovog nastanka i zavođenja sve do arhiviranja u centralnom digitalnom arhivu.

Modul Registri i evidencije treba da bude sastavni dio integralnog informacionog sistema Agencije, koji mora biti direktno povezan i integrisan sa sistemom za upravljanje dokumentima i poslovnim procesima.

Zbog značaja za način daljeg poslovanja Agencije, definisanje uslova, zahtjeva, specifikacija i smjernica za razvoj, koji se postavljaju u procesu projektovanja, razvoja, izgradnje, implementacije i održavanja informacionog sistema za upravljanje dokumentima i poslovnim procesima sa integrisanim modulima registara i evidencija podataka predstavljajuće istinski izazov.

Pored ovog, biće unapređenje informaciono-komunikacionog (ICT) Sistema Agencije, kroz unapređenje načina upravljanja i zaštite ICT sistema Agencije u pogledu: izrade predloga dokumenta Smjernice za upravljanje informacionim sistemom u cilju smanjenja operativnog rizika, procedura za upravljanje i korišćenje informacionog sistema Agencije, prema standardima za zaštitu i bezbjednost informacionih sistema ISO/IEC 27001 i ISO/IEC ISO 27002.

Posebna pažnja biće posvećena aktivnostima nabavke i uspostavljanja adekvatnog sistema tehničke zaštite poslovnog prostora Agencije, kao i izradi odgovarajućih procedura za njegovo efikasno funkcionisanje.

Detaljniji način materijalno-tehničkog osposobljavanja Agencije za narednu godinu može se sagledati kroz Plan Investicija za 2020. godinu, sastavnom dijelu Finansijskog plana Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2020. godinu, koji se razmatra istovremeno sa ovim Programom rada, kao i kroz Plan javnih nabavki za 2020. godinu.

VIII Izrada programa, planova i izvještaja

- Agencija će do kraja drugog kvartala 2020. godine, pripremiti Izvještaj o radu i Finansijski izvještaj za 2019. godinu, koje predlaže Savjet Agencije i dostavlja Vladi na usvajanje.
Uz finansijski izvještaj prilaže se Izvještaj nezavisnog revizora, kojeg imenuje Vlada.
- U četvrtom kvartalu 2020. godine Agencija će pripremiti Godišnji program rada Agencije za 2021. godinu i Finansijski plan za 2021. godinu.
- Plan javnih nabavki za 2021. godinu će biti donešen u decembru 2020. godine i objaviće se na sajtu Uprave za javne nabavke.
- Agencija će, u skladu sa zakonom, pripremiti i druge planove, informacije i izvještaje za koje postoji obaveza da se dostavljaju nadležnim organima.